

พินิจ “เพลโต ซิมโพเซียม”

Review “Plato’s Symposium”

ชวน เพชรแก้ว*
เจือง ถิ หั่ง**

Chuan Petkaew
Truong Thi Hang

บทคัดย่อ

วรรณคดีของปราชญ์และศาสดาเอียงที่ กิ่งแก้ว อัดถากร กล่าว เหมือนดั่ง พระอาทิตย์ พระจันทร์ ที่ส่องแสงสว่างให้กำหนดทางเดินของเรา เป็นทั้งธรรมะและปรัชญา ที่ส่งต่อกันมาแต่อนันตกาล นำพาจิตให้เกิดความรู้ ความงามและความสุข วรรณคดีตะวันตก เรื่อง “ซิมโพเซียม” เป็นงานประพันธ์ชั้นเอกฉบับหนึ่งของเพลโตควบคู่กับ “รีพับลิก” “วันสุดท้ายของโสคราตีส” เป็นต้น เสน่ห์ของวรรณคดีเรื่องนี้ไม่เพียงอยู่ที่มุมมองทัศนะที่ไม่ซ้ำใครเกี่ยวกับความรักระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน ทว่ายังสะท้อนมาจากลีลา การเขียนการดำเนินเรื่องในรูปแบบการสนทนา และเทคนิคการชักใช้ไต่เสียดสีที่สมบูรณ์ และน่าพิสมัยอย่างยิ่ง ถ้าแม้ว่าสรรพชีวิตเลือกสรรวิถีการให้กำเนิดเพื่อที่ตนเองจะบรรลุ ความเป็นอมตะด้วยการทิ้งคุณสมบัติต่าง ๆ ไว้ให้กับรุ่นใหม่อื่นใด การที่เพลโตให้กำเนิด “ซิมโพเซียม” ก็ช่วยให้ชื่อนามของเขากลับสู่โลกตลอดระยะเวลา 2,500 ปีที่ผ่านมา ฉะนั้น ผู้เขียนจึงมุ่งพินิจสุนทรพจน์เจ็ดรายการใน “ซิมโพเซียม” กับทั้งตั้งข้อสังเกตสอง ประการจากการอ่านวรรณคดีเอกเรื่องนี้ ประกอบด้วย ลักษณะการสนทนาใน “ซิมโพเซียม” และงานประพันธ์ของเพลโตโดยภาพรวม กับทั้งการปรากฏตัวของดีโอทิม่าในสุนทรพจน์ ของโสคราตีส ด้วยหวังจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจวรรณคดีตะวันตก ตลอดจนทำให้เพลโต และ “ซิมโพเซียม” ดำรงอยู่ควบคู่กับโลกาไปอีกนานเท่านาน

คำสำคัญ : พินิจ เพลโต ซิมโพเซียม

*ศาสตราจารย์ ชำราชากรบ้านานู

**อาจารย์ ดร. ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Abstract

The occidental literature titled “Symposium” is a Plato’s masterpiece, giving consideration to “Republic”, “The last days of Socrates”, etc. It is the literature of pundit and prophet, which Kingkaew Attagara said that it can be compared with the sun and the moon illuminating brightness to our paths. It is both the dhama and philosophy, transmitted from primordial time. It conducts reader to epistemic mind, beauty and happiness. This glamorous literature is not only persuading readers to the different views toward homosexuality, but also reflecting the art form of writing, procedure of composing story by applying techniques of conversation, the perfect and affectionate questioning method. If all living things can select their birth that is able to bring them to immortal lives, and transfer their characteristics to their posterity, then it can be said that the composing “Symposium” by Plato can make his reputation exist all over the world at least 2,500 years ago. It is the purpose of the article to review seven speeches in “Symposium”, to remark the characteristics of the conversation in “Symposium”, to look over all of Plato’s writing, including the appearance of Diotima in Socrates’s speech. It is hoped that one who is interested in occidental literature would get advantage from reading the article, and the last but not least, Plato and “Symposium” would be magnificent all over the world eternally.

Keywords : Review, Plato, Symposium.

ความนำ

วรรณคดีตะวันตกเรื่อง “ซิมโพเซียม” ถือเป็นเพชรน้ำงามที่เพลโตตั้งใจเจียรนัย ออกมาอย่างประณีตที่สุด ด้วยหวังว่าแสงระยิบระยับที่ส่องสะท้อนจากเพชรน้ำงามเม็ดนี้ จะเผยให้คนทั้งโลกได้ประจักษ์ถึงพุทธิปัญญาอันล้ำค่าของโสคราตีส นักปราชญ์และครู

ผู้ยิ่งใหญ่ชาวกรีก ผู้มีชีวิตราว 2,500 ปีก่อนยุคสมัยของเรา เพลโตเป็นชาวเอเธนส์ ถือกำเนิดเมื่อประมาณปี 427 – 347 ก่อน ค.ศ. ในครอบครัวที่มั่งคั่งและมีชื่อเสียง แต่เหตุการณ์ที่โสคราติสถูกสังหารด้วยข้อกล่าวหาว่าไม่มีศาสนาและทำให้เด็กหนุ่มมีความคิด ไขว้เขวออกนอกกรอบนอกทาง ส่งผลกระทบต่อเพลโตอย่างใหญ่หลวง เขาตัดสินใจผละออก จากกิจกรรมทางการเมืองทั้งหมด และหันเหมาอุทิศทั้งชีวิตและจิตใจให้กับ การแสวงหาทางปรัชญาและสร้างสรรค์ผลงานในลักษณะบทสนทนาหลายฉบับสำหรับ บันทึบความทรงจำเกี่ยวกับปัญญาและลีลาการชักใช้ไถ่เลี้ยงของโสคราติส

โรบิน วอเตอร์ฟิลด์ (Robin Waterfield) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2495 เป็นนักวิชาการ ตะวันตกที่หลงใหลมนตร์เสน่ห์ของปรัชญากรีกโบราณ “ซิมโพเซียม” แนนอนไม่ใช่ ผลงานแปลเพียงหนึ่งเดียวของเขา เรายังค้นพบลีลาการแปลที่ไม่ซ้ำใคร กับทั้งการวิเคราะห์ วิจารณ์ที่ยอดเยี่ยมเหนือชั้นของ โรบิน วอเตอร์ฟิลด์ใน “Greek Lives” “Roman Lives” “The Histories” “Socratic Works” และบทสนทนาอื่น ๆ ของเพลโต รวมทั้ง “Republic” ด้วยเฉกเช่นเดียวกัน

กิงแก้ว อรรถการ แปล “ซิมโพเซียม” เป็นภาษาไทยจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ ของโรบิน วอเตอร์ฟิลด์ เมื่อ พ.ศ. 2555 ซึ่งนอกเหนือจากเนื้อหาสาระที่ปรากฏ ในต้นฉบับภาษาอังกฤษแล้ว ยังได้เพิ่มส่วนที่เป็น “จุดเริ่มต้น” เข้าไปเติมเสริม อันเผยให้ ผู้อ่านชาวไทยได้ทราบถึงที่มาที่ไปของภารกิจคราวนี้ ตลอดจนอารมณ์สะท้อนใจที่ผู้แปล มีต่อโสคราติสโดยจำเพาะ กิงแก้ว อรรถการ เขียนไว้ดังนี้

*วรรณคดีของปราชญ์และศาสดา เหมือนพระอาทิตย์
พระจันทร์ ที่ส่องแสงสว่างให้แก่หนทางเดินของเรา มันเป็นธรรมชาติ
เป็นปรัชญาที่ส่งต่อกันมาแต่อนันตกาล บางครั้งก็แตกออกเป็นสะเก็ดดาว
ระยิบระยับอยู่ในฟากฟ้าและกลางพสุธาผืนแผ่นดินให้เราได้เก็บมา
ประดับประดา พาจิดให้เกิดความรู้ ความงามและความสุข*

(เพลโต, 2555 : จุดเริ่มต้น, 11)

กิ่งแก้ว อัครถาวร อธิบายที่มาที่ไปของการแปลหนังสือครั้งนี้ว่า เกิดจากพลังบางอย่างที่ทำให้ “ข้าพเจ้าหวั่นไหว ปืบคั้นให้ติดตามด้วยความรู้สึกที่ว่า มันมีอะไรอยู่ในนั้นที่ลึกซึ้ง” พร้อมกันนั้นก็สารภาพด้วยว่า [ตน] “ตามหาท่านโสคราติสเหมือนดังตามหาเทพเจ้า และข้าพเจ้าได้พบท่านอีกครั้งด้วยภาพพจน์ที่ชัดเจนขึ้นในซิมโพเซียมนี้ ในลีลาและในคำพูดของศิษย์มิตรสหายของท่าน โดยเฉพาะในสุนทรพจน์ของอัลซิปิอาติส ซึ่งให้ทั้งข้อเท็จจริงและอารมณ์สะเทือนใจ” (เพลโต, 2555, จุดเริ่มต้น : 11)

ดูเหมือนว่า “ซิมโพเซียม” ฉบับภาษาไทยได้จุดประกายขึ้นไม่เพียงจากความสะเทือนใจที่ผู้แปลมีต่อโสคราติสแต่เพียงผู้เดียว เพราะการที่เพลโตสามารถ “จับเอาขณะเวลาที่พิเศษยิ่งนักในประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมภายใต้ลำแสงที่ทรงพลังแรงสูง” (เพลโต, 2555 : จุดเริ่มต้น, 12) ก็มีเสน่ห์ชวนพิศมัยและสร้างความประทับใจให้กับผู้แปลไม่น้อยไปกว่าอารมณ์ประการแรกเลยทีเดียว

“ซิมโพเซียม” นำเสนอเหตุการณ์พบปะสมาคมตามแบบฉบับของกลุ่มสุภาพบุรุษผู้มั่งอันจะกินชาวเอเธนส์กลุ่มหนึ่ง ณ คฤหาสน์ของบุรุษนามอาการอน นักเขียนบทละครมากฝีมือที่บทละครเรื่องแรกของเขาได้รับรางวัลที่หนึ่งในงานเฉลิมฉลองนาฏการในกรุงเอเธนส์รอบปีน วอเทอร์ฟิลด์ ให้ข้อมูลว่า การประชุมเพื่อแสดงความรู้ความคิดเห็นครั้งนี้จัดขึ้นในช่วงฤดูเหมันต์ของปี 416 ก่อนคริสต์ศักราช ทั้งเจ้าภาพและแขกเหรื่อที่มาในงานซิมโพเซียมต่างเป็นสุภาพบุรุษที่มีฐานะดี พวกเขาอาจมีอาชีพ ทั้งนี้ก็เพื่อสนองความสนใจในศาสตร์สาขาที่ถนัดและชื่นชอบเสียมากกว่าที่จะอาศัยเป็นเครื่องมือในการแสวงหารายได้เลี้ยงชีวา

หลังรับประทานอาหารเสร็จ ผู้ร่วมงานได้กรวดน้ำเป็นพิธีการทางศาสนา ตลอดจนขับร้องลำนำเพลงสดุดีเทพเจ้าและจับเหล้าองุ่นบริสุทธิ์ที่ไม่ได้เจือน้ำซึ่งถือเป็นเครื่องดื่มศักดิ์สิทธิ์ ซิมโพเซียมจึงมีขึ้นอย่างเป็นทางการ เริ่มจากที่สุภาพบุรุษนาม เอริกสิมาคอสบอกเล่าข้อความสนทนาระหว่างเขากับเกลอมิตรชื่อ เฟดรัส ว่า นับเป็นเรื่องน่าตกใจที่ไม่มีกวีคนใดประพันธ์ลำนำสรรเสริญหรือประพันธ์สดุดีเทพเจ้าแห่งความรัก ทั้ง ๆ ที่พระองค์ทรงเป็นที่เคารพนับถือและทรงความสำคัญอย่างยิ่งยวด (เพลโต, 2555 : 12 - 13) พร้อมกันนั้น เขาก็เสนอขึ้นมาว่า ผู้ร่วมงานแต่ละคนควรกล่าวสุนทรพจน์สดุดีเทพเจ้าแห่งความรักให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยใช้วิธีเวียนจากตั้งนั่งทางด้านซ้ายไปหาขวา ผู้ร่วมงานทุกคนเห็นด้วยกับข้อเสนอของเอริกสิมาคอส การแสดงสุนทรพจน์เกี่ยวกับ

เทพเจ้าแห่งความรักรวมเจ็ดรายการก็ได้เปิดฉากขึ้น

1. สุนทรพจน์เจ็ดรายการใน “ซิมโพเซียม”

1.1 สุนทรพจน์รายการที่หนึ่ง

ตามทีสุภาพบุรุษผู้ร่วมงานดื่มได้ตกลงกัน เพดรัสจึงแสดงสุนทรพจน์เป็นคนแรก สุนทรพจน์ของเขาให้น้ำหนักกับสองประเด็นหลัก คือ ที่มาของเทพเจ้าแห่งความรักและพลาณภาพอันน่าเกรงขามที่พระองค์มีต่อผู้คนซึ่งกำลังตกอยู่ในวงค์แห่งรัก

เพดรัสกล่าวอย่างหนักแน่นว่า เทพเจ้าแห่งความรักได้รับการยกย่องให้เป็นเทพองค์ปฐม เนื่องจากไม่มีทั้งคนธรรมดาสามัญและกวีที่อุบุโลภินให้ใครเป็นบิดามารดาของเทพเจ้าแห่งความรักได้ เป็นเหตุผลสำคัญที่ยังให้มนุษย์และเทวดาต่างเห็นพ้องกันว่าเทพเจ้าแห่งความรักทรงเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่และน่าสยบระย้อ

พลาณภาพแห่งความรักตามที่ศนะของเพดรัสอยู่ตรงที่ความรักสามารถก่อให้เกิด “บางสิ่งบางอย่าง” ทำให้คู่รักรู้สึกอับอายต่อพฤติกรรมที่เสื่อมเสียและมีความภาคภูมิใจต่อการกระทำที่ติงามของตน ในขณะที่เดียวกันความรู้สึกทั้งสองประการดังกล่าวอาจไม่ปรากฏหรืออาจเกิดขึ้นได้จริง แต่ทว่ามีพลังแรงน้อยกว่าหากอาศัยโยทางครอบครัวหรือตำแหน่งหน้าที่การงานในสังคมแทนที่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคู่รัก สาเหตุที่เพดรัสให้ความสำคัญกับเรื่องที่ปัจเจกบุคคลควรรู้สึกอับอายต่อพฤติกรรมที่เสื่อมเสียและภาคภูมิใจในการกระทำที่ติงามนั้นก็เพราะถ้าหากปราศจากคุณสมบัติสองประการนี้แล้ว ย่อมไม่มีปัจเจกบุคคลหรือชุมชนใด ๆ บรรลุถึงความยิ่งใหญ่หรือความติงามได้

ตัวอย่างค่อนข้างเป็นรูปธรรมที่เพดรัสใช้สนับสนุนคำบรรยายของตัวเอง คือ บุรุษคนหนึ่งตกอยู่ในความรัก และแล้วก็ถูกจับได้ว่ากระทำความเสื่อมเสียบางอย่าง ประเด็นอยู่ตรงที่เมื่อเด็กคู่รักของเขาค้นพบความจริง บุรุษผู้กระทำผิดจะเดือดร้อนใจยิ่งกว่าการที่บิดาของเขาหรือเพื่อนฝูงของเขา หรือใครอื่น ๆ ค้นพบข้อผิดพลาดนั้นเสียอีก พลังแห่งความรักยังสามารถลดบันดาลให้คน ๆ หนึ่งไม่ว่าจะพลาดเวลาเยี่ยงไรกลับกลายเป็นผู้กล้าหาญในช่วงพริบตาเดียว ยกตัวอย่าง เช่น ไม่มีบุรุษคนใดปรารถนาให้คู่รักของเขาเห็นภาพที่เขาหนีกองทัพหรือโยนอาวุธทิ้ง ในกรณีที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็ขอให้คู่รักของเขาเป็นคนสุดท้ายที่แลเห็นพฤติกรรมอันน่าอับอายชายหน้าครั้งนั้นด้วย

แต่ประหนึ่งว่าเพดรัสใช้หลักการอธิบายจากง่ายไปหายาก จากเรื่องใกล้ตัวไปหาเหตุการณ์ที่อยู่ไกลตัว เพราะในตัวอย่างที่สองว่าด้วยเรื่องมีเพียงคนรักกันเท่านั้นที่พร้อมจะสละชีวิตเพื่อคนที่เขารัก นักแสดงสุนทรพจน์หนุ่มระลึกถึงประสบการณ์ที่บังเกิดขึ้นกับสุภาพสตรีนามว่าอัลเซสตีส เธอมีความซื่อสัตย์อย่างยิ่งยวดต่อผู้สามีถึงขั้นพร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อเขา การเสียสละเพื่อสามีของอัลเซสตีสยังให้มนุษย์และเทวดาสรรเสริญชื่นชมจนกระทั่งว่าเทพเจ้าอินยอมนุญาตให้ดวงวิญญาณของเธอออกจายมโลกได้

กระนั้นก็ดูเหมือนว่า ความเสียสละเพื่อคนรักของอัลเซสตีสยังไม่บันลัดให้เทพเจ้าประทับพระทัยเท่ากับที่หนุ่มน้อยนาม อคิลลีส ได้เสียสละเพื่อปาโตรคลอสที่เป็นคนรักของเขา ณ จุดนี้ เห็นควรขยายความเพิ่มเติมสักเล็กน้อยว่า ในสังคมเฮนส์ที่บุรุษเพศเป็นใหญ่ ผู้ชายที่รักบุคคลเพศเดียวกันมีแนวโน้มที่จะเห็นคู่ครองของตนอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่า ตลอดจนใช้เรื่องเพศเป็นเครื่องมือในการสำแดงความเป็นใหญ่หรือการครอบงำ เด็กชายที่พวกเขาปรารถนาส่วนใหญ่จะเป็นเด็กชายในวัยแรกรุ่นระหว่างอายุของวัยจำเริญพันธุ์จนหนวดเคราเริ่มงอกเป็นร่องเป็นราว เด็กชายกลุ่มนี้จะถูกคาดหวังว่าเป็นเพียงฝ่ายรับอย่างเดียว และปล่อยให้บุรุษเพศที่เป็นผู้ใหญ่ปฏิบัติตามแต่หทัยจะปรารถนา ในความสัมพันธ์แบบโฮโมอีโรติคอิสม (Homoeroticism) หรือความรักระหว่างบุคคลเพศเดียวกันฉนี้ ผู้ชายที่เป็นผู้ใหญ่ถูกเรียกว่า “erastai” แปลว่า “lover” - คนรัก ขณะที่เด็กชายเป็นเพียง “อีโรเมโนส” - “eromenos” ที่หมายถึง “วัตถุแห่งความรัก” เท่านั้น (เพลโต, 2555 : คำนำ, 19 - 20)

ในกรณีของอคิลลีส เขาเป็นชายหนุ่มที่ทรงเสน่ห์ และมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับบุรุษนาม ปาโตรคลอส ผู้เป็นคนรักของเขา เมื่อปาโตรคลอสเสียชีวิตลง ถึงแม้มารดาของอคิลลีสได้ยื่นข้อเสนอว่า ถ้าหากเขาหลีกเลี่ยงการแก้แค้น เขาก็จะได้กลับบ้านและถึงแก่ความตายในวัยชราเยี่ยงมนุษย์คนอื่น ๆ ในทางกลับกัน การฆ่าแฮคเตอร์คู่อริยอมทำให้เขาถึงแก่ความมรณะ แต่ทว่าอคิลลีสก็เลือกที่จะแก้แค้นให้กับคนรักของเขา (เพลโต, 2555 : 17 - 18) ประเด็นอยู่ตรงที่ว่า ในความสัมพันธ์แบบโฮโมอีโรติคอิสมดังที่อธิบายไว้ในย่อหน้าก่อนนี้ บุรุษที่เป็นคนรักจะเป็นฝ่ายริเริ่มติดตามและชักจูงโน้มน้าวให้เด็กชายวัยจำเริญพันธุ์ตกลงมีเพศสัมพันธ์กับเขา นั่นก็หมายความว่า เทพเจ้าแห่งความรักมีโอกาส

สิ่งสถิตอยู่ในบุคคลที่เป็นคนรักเสียมากกว่า เด็กชายที่เป็นเพียงวัตถุแห่งความรัก เหตุการณ์การแก้แค้นและเสียสละดังกล่าวข้างต้นจะกลายเป็นธรรมดาไปทันทีถ้าหากผู้ลงมือทำคือ ปาโตรคλοςที่อยู่ในฐานะ “คนรัก” ไม่ใช่อคิลลีสผู้เป็นเพียง “วัตถุแห่งความรัก” นี้อธิบายว่า ทำไมเทพเจ้า “ยิ่งทรงทิ้งและพอพระทัยมากยิ่งนัก (และยิ่งประทานรางวัลให้โดยไม่เสียตาย) กับความรู้สึกที่ผู้ถูกรักมีต่อคนรักยิ่งกว่าความรักของคนรักมีต่อเด็กคู่รัก” (เพลโต, 2555 : 18) และก็เป็นการอธิบายด้วยว่าทำไมเทพเจ้าจึงให้เกียรติยศแก่อคิลลีสมากกว่าออลเซสตีส โดยอนุญาตให้เขาไปยังเกาะแห่งผู้ได้รับประสิทธิพร

1.2 สุนทรพจน์รายการที่สอง

เมื่อการแสดงสุนทรพจน์ของเพลตัสเสร็จสิ้นลง ปอซานิอัสก็เริ่มกล่าวล่านำสตุดีเทพเจ้าแห่งความรักด้วยการอธิบายว่า เทพเจ้าแห่งความรักทรงมีสองพระภาค ประกอบด้วยภาคสามัญและภาคสวรรคฺ์ ที่นี้ นับเป็นเรื่องธรรมชาติของการกระทำทุกอย่างที่โดยตัวของมันเองไม่มีถูกไม่มีผิด ผลลัพธ์ขึ้นอยู่กับว่า มนุษย์กระทำมันอย่างไรต่างหาก หากเราทำไม่ได้เรื่องก็ถือว่าผิด แต่ถ้าเรากระทำได้อย่างถูกต้องผลลัพธ์ก็จะสวนทางกับกรณีแรก ฉะนั้นก็ฉันทัน เทพเจ้าแห่งความรักที่ตกลงตาลให้มนุษย์รักอย่างถูกต้องเท่านั้นจึงสมควรได้รับคำสรรเสริญสตุดี ปอซานิอัสกล่าวว่า เทพเจ้าแห่งความรักที่เป็นภาคสามัญเป็นเทพที่ประชาชนทั่วไปมีประสบการณ์ แรกทีเดียว เขาเหล่านั้นรักผู้หญิงด้วย รักผู้ชายด้วย ครั้นตกหลุมรักแล้ว พวกเขาจะติดอกติดใจอยู่จำเพาะกับเรื่องของร่างกายแทนที่จะเพ่งความสนใจไปยังจิตใจของผู้ที่เขารัก ที่ร้ายไปกว่านั้น คือ เขาเหล่านั้นทำตามความปรารถนาของอารมณ์โดยไม่ยี่หระว่าการสนองอารมณ์ดังกล่าวยังความพึงพอใจที่ถูกต้องให้หรือไม่ เทพเจ้าแห่งความรักภาคสามัญจึงมีวุฒิภาวะน้อยมาก ๆ ทั้งยังมีส่วนที่เป็นบุรุษเพศและสตรีเพศร่วมอยู่ในพระองค์เดียวกัน ขณะที่เทพเจ้าแห่งความรักภาคสวรรคฺ์เป็นบุรุษเพศเต็มตัว และมักสิ่งสถิตอยู่กับบุรุษเพศที่มีความรักต่อเด็กผู้ชาย (เพลโต, 2555 : 20) อนึ่งที่มาของเทพเจ้าแห่งความรักภาคสวรรคฺ์ คือ เทพเทวีผู้เก่าแก่ ส่งผลให้พระองค์ไม่ปฏิบัติต่อผู้คนอย่างโหดร้าย แรงบันดาลใจจากเทพเจ้าแห่งความรักภาคสวรรคฺ์ทำให้ผู้คนเกิดความรักในอะไรบางอย่างที่แข็งแกร่งกว่า เฉลียวฉลาดกว่า และที่สำคัญ คือ ทำให้มนุษย์จำนวนหนึ่งมีแนวโน้มไปหาบุรุษเพศมากกว่าสตรีเพศ

พร้อมกันนั้น ปอซานอัสได้ยกตัวอย่างการทำผิดคำสาบานเพื่อสนับสนุนเรื่อง ที่การกระทำโดยตัวของมันเอง ไม่มีถูกไม่มีผิด ความถูกผิดกลับอยู่ที่เรากระทำมันอย่างไร ทำนองว่า มีคน ๆ หนึ่งต้องการให้ใครสักคนควักเงินให้กับเขา หรือต้องการตำแหน่ง ทางการเมือง หรือรูปแบบอื่น ๆ ของการมีอำนาจ เขาจะทำทุกวิถีทางเพียงเพื่อได้รับสิ่งที่ ตนปรารถนา เป็นต้นว่า มีการให้สัญญาโดยสภดสาบาน มีการกระทำงานชนิดเสื่อม ศักดิ์ศรีที่แม้แต่ทาสรับใช้ก็ยังไม่กระทำ ผลลัพธ์ของการประกอบพฤติกรรมประจบประแจง ของเขา คือ เขาย่อมถูกศัตรูเย้ยหยัน ในขณะที่มิตรสหายของเขาก็รู้สึกอับอายที่มีเพื่อน เยี่ยงเขา อย่างไรก็ตาม ถ้าหากพฤติกรรมอันเดียวกันนี้เกิดขึ้นเพื่อคนที่เขารักมิใช่เพื่อ ตัวเขาเอง มันกลับพลิกแปลงกลายเป็นที่ยอมรับได้ในสังคม และเทพเจ้าก็ย่อมจะยกโทษ ให้กับการผิดคำสาบานของคนกลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน เพราะสำหรับสัญญาที่ถูกดลบันดาล ด้วยอารมณ์อันรุนแรงนั้น ภาษิตว่า “หาใช่สัญญาไม่” (เพลโต, 2555 : 24)

กรณีความสัมพันธ์ระหว่างบุรุษเพศที่เป็นผู้ใหญ่กับเด็กชายคูร์กในสังคมเอเธนส์ ก็เช่นเดียวกัน ปอซานอัสเรียกคนรักที่รักในเรือนร่างมากกว่าจิตใจของอีกฝ่ายหนึ่งว่า “บุรุษที่ชั่ว” สำหรับความสัมพันธ์ที่ตีนั้นหมายเป็นนัยถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับ การสนองความปรารถนาที่เป็นปกติสุขและถูกศีลธรรมของบุรุษที่ดี สังคมเอเธนส์จึงสนับสนุน ให้คนรักแสวงหาเด็กชายมาเป็นคูร์กและนิยมให้เด็กชายคูร์กวิ่งหนีบุรุษผู้ใหญ่ที่มา เกี่ยวพาราสิเขาไปก่อน การที่เด็กชายยินยอมสนองตามความปรารถนาของคนรักหรือบุรุษ ผู้ใหญ่ในทันทีทันใดถูกมองว่าเป็นเรื่องน่าอับอาย ธรรมเนียมและค่านิยมเหล่านี้เสมือน เป็นการทดสอบที่จะช่วยให้สรุปได้ว่า ทั้งคนรักและคนที่ถูกรักเป็นบุรุษดีหรือบุรุษเลวกันแน่

เอาละทีนี้ เราก็มาถึงช่วงที่ต้องพิจารณาวัตถุประสงค์ของความสัมพันธ์ระหว่าง คนรักกับเด็กชายในฐานะผู้ถูกรัก แน่نونความสัมพันธ์ฉันทันนี้ทำให้คนรักบรรลุความพึงพอใจ อย่างน้อยก็ในการที่ได้ยึดครองและปลดปล่อยกามารมณ์ ขณะที่เด็กชายคูร์กสนองตอบ คนรักของเขาด้วยความซื่อสัตย์หรือมิตรภาพ อันเป็นการตอบแทนการอุปถัมภ์ของคนรัก เพื่อแลกกับความก้าวหน้าทางด้านการเมืองในอนาคตหรืออะไรทำนองนั้น อย่างไรก็ตาม ปอซานอัสยืนยันว่า วัตถุประสงค์ของความสัมพันธ์แบบนี้ไม่น่าเชื่อถือ และก็ไม้อาจเป็น พื้นฐานให้กับมิตรภาพที่แท้จริงและยั่งยืนได้

จะเกิดอะไรขึ้นถ้าหากเป้าหมายของความรักระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน กลับเป็นความดีแทนที่จะเป็นวัตถุประสงค์บางอย่างที่เอนเอียงไปในทางโลกิยะ ? ปอซานิอัส กล่าวว่า ถ้าคนรักและเด็กชายคู่รักของเขาต่างมีแนวทางการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง โดยคนรัก ชายซึ่งว่า ความเอื้อเฟื้อที่เขามีต่อเด็กชายคู่รักผู้สนองความปรารถนาของเขาด้วยการ ทำให้เขามีความอึดอ้อมใจนั้น เป็นเรื่องยอมรับได้ในเชิงศีลธรรม ส่วนเด็กชายคู่รัก ก็ชายซึ่งว่า สิ่งที่เขาทำให้กับบุรุษผู้พร่ำสอนและกำลังทำให้เขากลายเป็นคนดีนั้น เป็นที่ยอมรับได้ในเชิงศีลธรรมฉันเดียวกัน ผลลัพธ์ คือ ฝ่ายคนรักสามารถเพิ่มพูนปัญญา และความดีแ่งต่าง ๆ ขณะที่ฝ่ายเด็กชายคู่รักก็มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และโดยทั่วไป สามารถเพิ่มพูนความรู้ของตนเองสำเร็จผล ถ้าหากพวกเขาทั้งสองบรรลุถึงจุดนี้ได้เมื่อไร การที่เด็กชายคู่รักจะสนองความปรารถนาของคนรักก็นับเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

1.3 สุนทรพจน์รายการที่สาม

อันที่จริง หลังการแสดงสุนทรพจน์ของปอซานิอัสเสร็จสิ้นลงจะเป็นวาระของ อริสโตฟานีสที่ต้องกล่าวสุนทรพจน์ ทว่าบังเอิญเขาถูกอาการสะอึกโจมตีอยู่ เนื่องจาก รับประทานอาหารมากจนเกินไปหรืออาจเพราะเหตุผลอื่น ๆ เอริกสิมาคอสคุณหมอ ที่กำลังนอนเอกเขนกอยู่บนตั่งตัวถัดไปจากตั่งของอริสโตฟานีสจึงบอกวิธีแก้อาการสะอึก ให้กับเขาและก็ตอบรับเป็นผู้แสดงสุนทรพจน์สุดดีเทพเจ้าแห่งความรักลำดับที่สามแทน

เอริกสิมาคอสกล่าวว่า เทพเจ้าแห่งความรักทรงสถิตอยู่ในสรรพสิ่งบนมนุษย์โลก เป็นต้นว่า เรือนร่างของมนุษย์และสรรพสัตว์รวมไปถึงต้นไม้ใบหญ้าทุก ๆ ต้นก็แผ่ชานไปด้วยเทพเจ้าแห่งความรัก พระองค์ทรงมีอิทธิพลต่อสถานการณ์และสภาพแวดล้อมอื่น อีกมากมาย เอริกสิมาคอสชื่นชอบที่ปอซานิอัสแบ่งเทพเจ้าแห่งความรักออกเป็นสองพระภาค คือ ภาคสวรรค์และภาคสามัญ กระนั้นเหยียงที่เขาพูด “ปอซานิอัสเริ่มต้นดี แต่คุณภาพ ตอนท้ายค่อย ๆ เรียวลง” (เพลโต, 2555 : 30) เอริกสิมาคอสจึงตั้งใจขมวดวาทะของ ปอซานิอัสในสุนทรพจน์ของเขาเพื่อให้ลักษณะอันเป็นทวิภาวะของเทพเจ้าแห่งความรัก ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุที่เอริกสิมาคอสเป็นแพทย์ เขาจึงเริ่มต้นการพิสูจนความเป็นทวิลักษณ์ ของเทพเจ้าแห่งความรักจากหลักการสร้างความสมดุลให้กับร่างกายมนุษย์ในการแพทย์

ของกรีกที่ว่า การแพทย์ คือ ศาสตร์ของมรรควิถีของเทพเจ้าแห่งความรักในฐานะที่มันมีผลต่อการเติมเข้าและการถ่ายออกของร่างกาย หลักการในการสร้างความสมดุลนับเป็นเรื่องสำคัญในการแพทย์ของกรีก ถ้าร่างกาย “อึด” จนเกินไปในแง่ใดแห่งหนึ่ง มันจะต้องมีการถ่ายออก และถ้าหากมัน “ว่าง” จนเกินไปในแง่ใดแห่งหนึ่งก็เป็นเรื่องจำเป็นที่จะต้องมีการเติมเต็มอะไรบางอย่างเข้าไป ยกตัวอย่างเช่น ถ้ามีธาตุใดธาตุหนึ่งมากเกินไป เช่น ความร้อน การเติมตรงนั้นก็ต้องมีความเย็นเป็นตัวปฏิกริยา กล่าวโดยสรุป คือ ภายที่เต็มอึดย่อมปรารถนา (หรือรัก) ที่จะได้รับการถ่ายถอนออก ในทางกลับกันภายที่ว่างก็ย่อมปรารถนา (หรือรัก) ที่จะได้รับการเติมเต็มเข้า กรณีของดนตรีศิลป์และลมฟ้าอากาศก็เช่นเดียวกัน ความเป็นเอกภาพของดนตรีศิลป์รวมไว้ซึ่งความขัดแย้งระหว่างช่วงจังหวะภายในตัวมันเอง ส่วนปรากฏการณ์ที่เกิดน้ำค้างแข็ง พายุลูกเห็บและโรคพิษ เป็นต้น ต่างก็เกิดจากที่เทพเจ้าแห่งความรักผู้โหดร้ายทารุณเข้ามาครอบครองอำนาจในแบบเผด็จการ

ปัญหาอยู่ตรงที่ถ้าปราศจากความเป็นทวิลักษณ์ของเทพเจ้าแห่งความรักดังที่กล่าวมา สรรพสิ่งจะถึงแก่การสิ้นสุด ขอให้พิจารณาจังหวะของดนตรีศิลป์ องค์ประกอบของจังหวะ คือ การก้าวไปอย่างรวดเร็วและการก้าวไปอย่างช้า จังหวะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อความผิดแผกแตกต่างทั้งหลายถูกดึงเข้ามาสู่สภาวะความเข้ากันได้ลงกันได้ ซึ่งก็คือการทำให้มันรักกันและอยู่ด้วยกันได้ในแบบประนีประนอม ตัวอย่างของจังหวะดนตรีที่เกิดจากความเข้ากันได้ลงกันได้ระหว่างการก้าวไปอย่างรวดเร็วและการก้าวไปอย่างช้าให้บทเรียนเกี่ยวกับการประนีประนอมระหว่างคู่ตรงกันข้ามแก่นมนุษย์ ดังนั้น แพทย์ผู้มีความเชี่ยวชาญจริง ๆ จำต้องมีความสามารถในการปรับธาตุต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์ที่กำลังเป็นปรปักษ์กันอย่างสุดเหวี่ยงให้กลับมารักใคร่ซึ่งกันและกัน ฉันทิก็ฉันทันนั้น นับเป็นหน้าที่ของผู้มีความชำนาญพิเศษทางด้านดนตรีศิลป์ที่จะรังสรรค์ความผสมกลมกลืนโดยเปลี่ยนสภาวะของความผิดแผกแตกต่างระหว่างเสียงสูงกับเสียงต่ำให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเสมอเหมือนกับความร้อนและความหนาว สภาวะแห้งและสภาวะเปียกที่ถ้าหากอยู่ภายใต้อิทธิพลของเทพเจ้าแห่งความรักที่นุ่มนวล ไม่รุนแรง ก็ย่อมสามารถผสมกลมกลืนกันกับทั้งก่อบังเกิดภูมิอากาศที่พอสบายและอำนวยความอุดมสมบูรณ์และสุขภาพดีแก่นมนุษย์กับสัตว์ทั้งหลาย

1.4 สุนทรพจน์รายการที่สี่

เมื่อเอริกสีมากอสกล่าวสุนทรพจน์สุดดีเทพเจ้าแห่งความรักเสรีก็ประจวบเหมาะพอดีกับที่อริสโตฟานีสหายจากอาการสะอึกและพร้อมที่จะทำหน้าที่ของตัวเอง เขากล่าวว่า ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ไม่เหมือนกับที่ประจักษ์กันอยู่ทุกวันนี้ มนุษย์เคยมีสามเพศ คือ บุรุษเพศ สตรีเพศ และเพศที่สามที่มีการผนวกผสานกันระหว่างสองเพศแรก ดังนั้นรูปร่างของมนุษย์ก็ได้เหมือนกับที่ปรากฏอยู่ ณ ปัจจุบันกาล กล่าวคือ รูปร่างของมนุษย์มีความสมบูรณ์พร้อมในลักษณะที่เป็นวงกลม การที่อริสโตฟานีสกล่าวถึงวงกลมตรงนี้ไม่น่าจะเป็นเพียงเรื่องบังเอิญ เพราะอย่างที่ทราบกันว่า วงกลมเป็นสัญลักษณ์ที่ทรงพลังในเชิงศาสนาและยังสื่อถึงความเป็นองค์รวมกับทั้งการจัดวางขอบเขตสำหรับสรรพสิ่งที่อยู่ในนั้น โจเซฟ แคมพ์เบลล์ ได้นำเสนอตัวอย่างวงกลมแห่งกาละที่มีการตีกรอบวันเวลาเป็นวัฏจักร เป็นต้นว่า ในรอบหนึ่งปีเมื่อเดือนพฤศจิกายนมาเยือน ชาวตะวันตกจะมีวันขอบคุณพระเจ้าอีกครั้งหนึ่ง หรือพวกเขาจะมีวันคริสต์มาสในเดือนธันวาคมของทุก ๆ ปี วัฏจักรของวันก็เช่นเดียวกัน มนุษย์ถูกย้าเตือนอยู่เสมอว่านี่คือชั่วโมงเดียวกันแต่เป็นของอีกวันหนึ่ง หรือนั่นคือวันเดียวกันเพียงแต่เป็นของอีกปีหนึ่ง แคมพ์เบลล์ (2551 : 295) กล่าวกับ บิลล์ มอยเยอร์ ใน “พลาณภาพแห่งเทพปรณัม” ว่า “เพลโตกล่าวไว้ที่ไหนสักแห่งว่า จิตวิญญาณก็คือวงกลมวงหนึ่ง” ขณะที่ ภควัน ศรีรัชนี (2544 : 54) อธิบายใน “คัมภีร์แห่งความเร้นลับ 1” ว่า ลมหายใจเข้าและลมหายใจออกก่อให้เกิดวงกลมขึ้น มันไม่ใช่เส้นขนานสองเส้น การที่เรามักนึกถึงลมหายใจว่าเป็นเส้นขนานสองเส้น คือลมหายใจเข้าเส้นหนึ่งกับลมหายใจออกอีกเส้นหนึ่งเป็นความเข้าใจผิดมหันต์ ความจริงคือ ลมหายใจเข้าคือครึ่งหนึ่งของวงกลม ส่วนลมหายใจออกก็เป็นอีกครึ่งที่เหลือ

การที่รูปร่างของแต่ละบุคคลมีความสมบูรณ์พร้อมยังให้เขามีพลังที่น่ากลัว และมนุษย์ก็มีความทะเยอทะยานสูงถึงขั้นจะไปประลองยุทธ์กับเหล่าทวยเทพ เทพเจ้า ชูสตรงตัดสินพระทัยแบ่งครึ่งตัวของมนุษย์จากหนึ่งให้กลายเป็นสอง ดังนั้น ร่างเดิมที่เป็นเพศหญิงถูกแยกออกเป็นผู้หญิงสองร่าง ส่วนร่างเดิมที่เป็นเพศชายก็ได้แบ่งออกเป็นผู้ชายสองคนในมรรคาเดียวกัน ขณะที่ร่างเดิมที่เคยผนวกทั้งสองเพศเข้าด้วยกันแตกออกเป็นร่างที่ถือเพศหญิงหนึ่งคนและร่างที่ถือเพศชายอีกหนึ่งคน ด้วยกลวิธีนี้มนุษย์จึงมีพลังกำลังอ่อนแอลงและเริ่มปฏิบัติตนนุ่มนวลมากขึ้น ผลที่เกิดตามมาจากการแบ่งร่าง คือ ในเมื่อ

แก่นสาระของชีวิตถูกแบ่งแยกเป็นสอง แต่ละครึ่งย่อมมีความรู้สึกถึงความขาดหายไปของอีกส่วนหนึ่งและพยายามที่จะไปอยู่ด้วย เขาเหล่านั้นอ่านแซนรับอีกครั้งหนึ่ง โอบกอดไว้ และมีความโหยหาที่จะแนบชิดกัน เพื่อไม่ให้ชาติพันธุ์มนุษย์ปราศหาย เทพเจ้าซุสทรงแนะนำให้มีเพศสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์สองคนโดยให้ผู้ชายเป็นผู้นำพิชมาให้เกิดภายในตัวของผู้หญิง สำหรับกรณีนี้ที่ครึ่งที่มีมนุษย์อ่านแซนรับและลงเอยด้วยนั้นเป็นเพศเดียวกัน เทพเจ้าซุสก็ต้องหาเหตุผลรองรับเช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุรุษเพศกับสตรีเพศ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพศเดียวกันอย่างน้อยที่สุดก็ทำให้พวกเขาเกิดความพึงพอใจทางเพศ ผ่อนคลายอารมณ์ และสามารถทำงานของตนกับทั้งคู่แลรับผิตชอบแบ่งอื่น ๆ ของชีวิตต่อไปได้ ดังนั้น บทบาทของเทพเจ้าแห่งความรักตามทีอริสโตฟานีส กล่าว คือ ทรงตั้งธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ให้กลับมาอยู่ด้วยกัน และจริง ๆ แล้ว “ความรัก” คือ ความปรารถนาและการตามหาความเต็มบริบูรณ์

สรุปได้ว่า มนุษย์ไม่อาจบรรลุความสุขเว้นแต่จะได้พบกับความรักที่สมบูรณ์แบบ ถ้าหากมนุษย์แต่ละคนบังเอิญค้นพบความรักที่จะดำรงอยู่ชั่วชีวิต และได้กลับไปพบธรรมชาติดั้งเดิมของพวกเขาอีกครั้งหนึ่ง สิ่งที่ดีที่สุดที่พวกเขาพึงกระทำ คือ พยายามเข้าไปอยู่ให้ใกล้กับบริบทที่เป็นอุดมคตินี้ให้มากที่สุด แน่นนอนมนุษย์จะทำได้ก็ด้วยการหาจบกระทั่งพบบุคคลที่จะให้ความชื่นใจแก่พวกเขา และเทพเจ้าพระองค์เดียวที่มีพละนาภาพเพียงพอในการดลบันดาลให้พวกเขาได้พบกับบุคคลนั้นก็คือเทพเจ้าแห่งความรัก พระองค์นี่เองที่เป็นผู้ประทานพรอันประเสริฐที่จะนำทางมนุษย์หวนกลับคืนสู่ความครบครัน

1.5 สุนทรพจน์รายการที่ห้า

สุภาพบุรุษที่แสดงสุนทรพจน์ลำดับที่ห้า คือ อากาธอน เขาให้ความเห็นว่า ผู้กล่าวสดุดีเทพเจ้าแห่งความรักคนก่อน ๆ เพียงแสดงความยินดีกับชาติพันธุ์มนุษย์ที่ได้จำเริญเติบโตมาจากสรรพสิ่งที่เทพเจ้าประทานให้ กระนั้นก็ไม่มีใครพูดถึงธรรมชาติที่แท้จริงของเทพเจ้าแห่งความรักในฐานะผู้ประทานของขวัญเหล่านั้น อากาธอนจึงตั้งใจสรรเสริญธรรมชาติของเทพเจ้าแห่งความรักที่เป็นหัวใจในสุนทรพจน์ของเขา

อันดับแรก เทพเจ้าแห่งความรักทรงเป็นเทเวศที่เยาว์วัยที่สุดในบรรดาเทพเจ้าทั้งหลาย เขาอ้างภาษิตเก่าแก่บทหนึ่งที่ว่า “อันความเหมือนย่อมเกาะอยู่กับความเหมือน” เทพเจ้าแห่งความรักมักจะมีปฏิกริยาต่อวัยชราและพยายามหลีกเลี่ยงไปเสียให้พ้นในทางกลับกัน พระองค์ทรงเป็นผู้ร่วมทางที่มั่นคงของบุรุษผู้เยาว์อันเกิดจากที่พระองค์และผู้เยาว์มีธรรมชาติที่เหมือนกัน การที่เทพเจ้าแห่งความรักทรงพระเยาว์ส่งผลให้พระองค์ทรงอ่อนไหวต่อความรู้สึกเช่นเดียวกับความเยาว์ หลักฐาน คือ เทพเจ้าแห่งความรักดำรงอยู่และเคลื่อนไหวไปในสิ่งแวดล้อมที่นุ่มนวลที่สุดโดยทรงประทับอยู่ในจิตใจที่พลัวไหวของเทพยดาเจ้าและมวลมนุษยชาติ

ภาษิตที่ว่า “อันความเหมือนย่อมเกาะอยู่กับความเหมือน” ทำให้ระลึกถึงนิทานโบราณคดีอียิปต์เรื่อง อันพุกับบาทา เมื่อพระเจ้าแผ่นดินแห่งอียิปต์ทรงทราบเรื่องที่ภรรยาของบาทามีคุณลักษณะพิเศษกว่าสตรีทั้งหลาย คือ ปอยผมของนางมีกลิ่นหอมดุจขี้ผึ้ง และ “ธาตุของเทพทุกองค์อยู่ในตัวนาง” (วิลเลียม แมททิว ฟลินเดอร์ส พีทรี, 2550 : 127) พระองค์ทรงรับสั่งให้ขบวนทหารไปรับนางสู่พระราชวัง แต่พวกเขาถูกบาทาสามีของนางฆ่าจนสิ้นชีวาทั้งหมด พระเจ้าแผ่นดินแห่งอียิปต์จึงตรัสสั่งให้บุรุษและทหารชุดใหม่ไปชิงตัวภรรยาของบาทากลับมาให้พระองค์อีกครั้งหนึ่ง พร้อมกันนั้นก็ตรัสสั่งให้ผู้หญิงคนหนึ่งติดตามขบวนทหารที่ตามหาภรรยาของบาทาโดยทรงอนุญาตให้นางนำเครื่องประดับที่สวยงามติดตัวไปด้วย ปรากฏว่าภรรยาของบาทายินยอมตามหญิงข้าราชการในพระเจ้าแผ่นดินแห่งอียิปต์เข้าสู่พระราชวัง สมดังที่พระราชหฤทัยของพระองค์ปรารถนา

*พระเจ้าแผ่นดินจึงส่งบุรุษและทหารจำนวนมาก รวมทั้งพลม้า
เพื่อไปนำนางมา และให้มีผู้หญิงมาด้วยคนหนึ่ง ในจำนวนนี้ และได้ให้
นางนำเครื่องประดับสวยงามติดมือมาด้วย เด็กสาวจึงมาด้วยกับนาง
และทั้งแผ่นดินล้วนชื่นชมยินดีกับนาง*

(วิลเลียม แมททิว ฟลินเดอร์ส พีทรี, 2550 : 128)

ข้อสังเกตของ วิลเลียม แมททิว ฟลินเดอร์ส พีทรี ในส่วนท้ายเรื่องน่าสนใจมาก เขากล่าวว่า เหตุที่การชิงตัวภรรยาของบาทาในครั้งที่สองสำเร็จผลน่าจะมาจากฝีมือลายมือของสตรีที่เป็นข้าราชการบริพารของพระเจ้าแผ่นดินแห่งอียิปต์เป็นปัจจัยสำคัญ

นับเป็นเรื่องเหมาะสมทีเดียวที่พระเจ้าแผ่นดินแห่งอียิปต์ทรงโปรดให้ผู้หญิงไปตามหาผู้หญิง เพราะธรรมชาติที่เหมือนคล้ายกันของพวกเธอเป็นพลังแรงผลักดันให้ทั้งสองถูกดึงดูดเข้ามาเกาะเกี่ยวกันได้

*การพัดพาเอาปอผมไปยังฟาโรห์ และการป่าวร้องหาเจ้าของ
ดูจะเป็นรูปแบบต้น ๆ ของเรื่องรองเท้าข้างเล็กที่พระราชาสะหา
เจ้าของ ประเด็นที่ว่าไม่มีใครจับนางได้ เลยต้องส่งผู้หญิงมาด้วย เพื่อนำเอา
เครื่องประดับมาล่อนั้น ดูเป็นการทำนายล่วงหน้าคำพูดของนักประพันธ์
นวนิยายยุคปัจจุบันที่กล่าวว่า “ให้ผู้หญิงนั้นแหละจับผู้หญิง”*

(วิลเลียม แมททิว ฟลินเดอร์ส พีทรี, 2550 : 144)

อากาศอนต้งข้อสังเกตว่า นอกจากเทพเจ้าแห่งความรักจะมีธรรมชาติที่อ่อนโยน นุ่มนวลแล้ว พระองค์ยังมีความยุติธรรมและการมีระเบียบวินัยเป็นเอกสมบัติ เพราะเป็นที่ ยอมรับกันว่า ที่ใดมีความกดขี่เข้มแข็งที่นั่นย่อมไม่มีความรัก สำหรับเรื่องการเมืองมีระเบียบวินัยนั้น อากาศอนต้งนิยามการเมืองวินัยในตนเองว่า หมายถึง การควบคุมความอภิมรณียันดีและความปรารถนา ทวยเทพที่สามารถควบคุมความรู้สึกสองประการนี้ได้มีพระองค์เดียว คือ เทพเจ้าแห่งความรัก ในเมื่อพระองค์สามารถควบคุมทั้งความอภิมรณียันดีและความปรารถนาได้ พระองค์ก็ย่อมจะอยู่ในระเบียบวินัยในพระองค์เอง

ธรรมชาติอีกประการหนึ่งของเทพเจ้าแห่งความรัก คือ ความกล้าหาญ อากาศอน อ้างตำนานที่มีชื่อเสียงเรื่องหนึ่งซึ่งโฮเมอร์เป็นคนเล่า กล่าวคือ แอเรสเทพเจ้าแห่งสงคราม ทรงตกหลุมรักเทพเทวีแอฟโฟรดิที และเทพเจ้าเฮเฟสตอสผู้เป็นสามีของเทพเทวีแอฟโฟรดิที ก็ทรงจับได้ขณะที่ทั้งคู่กำลังบรรทมอยู่ด้วยกัน ประเด็นอยู่ตรงที่ “ผู้จับยอมสูงส่งกว่า ผู้ถูกจับ” ถึงแม้แอเรสเทพเจ้าแห่งสงครามจะขึ้นชื่อลือนามว่าเป็นผู้กล้าหาญที่สุดในโลก แต่ในเมื่อพระองค์เองก็ยังมีอาชญากรรมของเทพเจ้าแห่งความรักได้ ความกล้าหาญของพระองค์ก็ย่อมจะเป็นรองความกล้าหาญของเทพเจ้าแห่งความรักโดยปริยาย

เทพเจ้าแห่งความรักยังทรงไว้ซึ่งความมีปัญญาสุขุมอยู่ในพระองค์เอง ทรงมี ทักษะในฐานะเป็นกวีสร้างสรรค์ เป็นต้นว่า สรรพสัตว์ที่มีชีวิตถูกรังสรรค์และเกิดมาด้วย ทักษะของเทพเจ้าแห่งความรักทั้งสิ้น ความรักยังเป็นบ่อเกิดของศาสตร์สาขาต่าง ๆ

ไม่ว่าจะเป็นการแพทย์ ดนตรีศิลปะ การทอผ้า หรือแม้กระทั่งศาสตร์ที่ว่าด้วยการปกครอง ถ้าแม้ว่าเทพเจ้าแห่งความรักอุบัติขึ้น ณ ที่แห่งใด พระองค์จะทรงปรับเปลี่ยนความร้ายกาจน่ารังเกียจในเบื้องต้นแรกให้กลายเป็นความห่วงใยและความรักใคร่เอาใจใส่ในเวลาต่อมา เพราะไม่มีสิ่งทีเรียกว่า ความรักท่ามกลางความน่ารังเกียจหรือผลักต้าน

อากาศอนสรุบทิ้งท้ายสุนทรพจน์ของเขาวว่า เทพเจ้าแห่งความรักเป็นเทวาที่ไม่มีใครเสมอเหมือนทั้งในความมีเสน่ห์ดึงดูด ความดี และในความสามารถที่ทำให้ผู้อื่นมีคุณสมบัติฉันเดียวกันกับพระองค์ กล่าวคือ เทพเจ้าแห่งความรักทรงประสิทธิ์ประสาทความนุ่มนวล และขณะเดียวกันก็สามารถขจัดความหยาบกระด้างให้ออกไปจากจิตใจของมนุษย์ พระองค์ทรงเป็นที่ภักดีของผู้มีสติปัญญาสุขุม เป็นที่ชื่นชอบของเทพธิดาเจ้า และเป็นทีโหยหาเมื่อพระองค์จากไป เป็นที่บูชาเมื่อพระองค์ประทับอยู่ (เพลโต, 2555 : 55)

1.6 สุนทรพจน์รายการที่หก

เมื่อการกล่าวสุนทรพจน์สรรเสริญเทพเจ้าแห่งความรักของอากาศอนยุติลง เขาได้รับการต้อนรับด้วยเสียงร้องที่แสดงความชื่นชมจากทุกคนที่อยู่ในงานเลี้ยง รวมทั้งโสคราตีสผู้รับหน้าที่กล่าวสุนทรพจน์ลำดับต่อจากเขา โสคราตีสตั้งข้อสังเกตว่า สุนทรพจน์ที่ผ่านมามีทั้งหมดต่างงดงามและชวนให้เพลิดเพลินอย่างยิ่ง แต่ก็ดูเหมือนว่าสุภาพบุรุษทุกคนพยายามอภิปรายว่า อะไรน่าจะเป็นคุณสมบัติของเทพเจ้าแห่งความรักเพื่อที่จะสรุปรวบรัดว่า พระองค์เป็นอย่างโน้นอย่างนี้ และเพื่อให้พระองค์ดูพิสมัยสมบูรณ์แบบมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทว่าจริง ๆ แล้วนั้นไม่ใช่วิธีการกล่าวสุนทรพจน์ที่ถูกต้อง เพราะสิ่งที่สุภาพบุรุษทั้งหลายพยายามทำลงไป คือ พรรณานาเนื้อหาโดยใช้ถ้อยคำที่งดงามและบรรเจิดที่สุดโดยไม่คำนึงถึงความจริงที่ปรากฏอยู่ในนั้นว่ามีหรือไม่มีและมาน้อยเพียงใด โสคราตีสขอให้ทุกคนในห้องรับฟังคำบรรยายที่จะบอกความจริงเกี่ยวกับเทพเจ้าแห่งความรักในมรรคลีลาของท่านซึ่งก็คือ การชักใช้ไล่เสียงตามแบบฉบับของโสคราตีส

แรกทีเดียว โสคราตีสชักใช้อากาศอนจบบจนได้ข้อสรุปว่า คนเรารักและปรารถนาบางสิ่งบางอย่างที่เราต้องการแต่ยังไม่ได้มาไว้ในครอบครองหรือยังขาดแคลนอยู่ ต่อจากนั้นท่านก็ทำให้อากาศอนจนแต้มด้วยการใช้ตรรกะที่ว่า ในเมื่อเทพเจ้าแห่งความรักรักความงามมิใช่ความน่ารังเกียจผลักต้าน พระองค์ก็มีความจำเป็นที่จะต้องการและยัง

คงขาดแคลนความงามอยู่ ในเมื่อสิ่ง ๆ หนึ่งขาดเสียซึ่งความงามหรือไร้ความงามโดยสิ้นเชิง สิ่ง ๆ นั้นก็ย่อมไม่มีเสน่ห์ดึงดูด ครั้นอากาศอนยอมรับว่า อะไรที่ดีย่อมมีเสน่ห์ตามไปด้วย โสคราตีสก็ไม่ปล่อยโอกาสจู่โจมเขาทันทีว่า ในกรณีที่เทพเจ้าแห่งความรักทรงขาดคุณสมบัติที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดไซ้ พระองค์เองก็ทรงขาดคุณสมบัติที่ดีด้วยเฉกเช่นเดียวกัน ตรรกะและการชักใช้ไล่เลียงของโสคราตีสทำให้อากาศอนถึงกับต้องอุทานขึ้นมาว่า “ออกจะดูเหมือนว่าผมไม่ทราบว่าคุณกำลังพูดอะไรออกไปเมื่อก่อนหน้านี้ครับ ท่านโสคราตีส” (เพลโต, 2555 : 64)

จากนั้น โสคราตีสก็เริ่มกล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับความรักที่ท่านอ้างว่า ได้รับฟังมาจากสตรีชาวมันทีนียคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในความรัก นามว่า ดิโอทิมา เธออธิบายว่าถึงแม้เทพเจ้าแห่งความรักปรารถนาและรักในความงามและความดี ทว่านั้นก็ไม่ได้หมายความว่าพระองค์จะทรงขาดความงามและความดี หรือทรงเป็นทวยเทพที่น่ารังเกียจและเลว ทั้งนี้เพราะสิ่งที่ไม่ดีไม่มีเสน่ห์ดึงดูดไม่จำเป็นจะต้องเป็นสิ่งน่ารังเกียจเสมอไป เช่นเดียวกับที่การขาดความรู้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งเดียวกันกับความโง่เขลา มีพื้นที่ตรงกลางระหว่างความงามกับความน่ารังเกียจ ความดีกับความเลว และระหว่างความรู้แจ้งกับความโง่เขลาเบาปัญญา

โสคราตีสยอมรับกับดิโอทิมาว่า เนื่องจากเทพเจ้าแห่งความรักขาดคุณสมบัติที่เป็นความดีและความมีเสน่ห์ พระองค์จึงรักและปรารถนาคุณสมบัติเหล่านี้ ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ถ้าหากเทพเจ้าองค์ใดขาดคุณสมบัติที่เป็นความดีและความมีเสน่ห์ไม่ว่าจะในกรณีใด ๆ พระองค์ก็ย่อมไม่ใช่เทพเจ้าต่อไป ดิโอทิมาเฉลยว่า ในเมื่อเทพเจ้าแห่งความรักขาดคุณสมบัติที่เทพเจ้าทุกพระองค์ต้องมี นั้นแสดงว่าพระองค์ไม่ใช่เทพเจ้า ขณะเดียวกัน พระองค์ก็มีไข่มนุษย์มตะ พื้นที่ที่พระองค์ทรงดำรงอยู่จึงเป็นพื้นที่ระหว่างกลาง คืออยู่ระหว่างมตวิสัยกับอมตวิสัย เทพเจ้าแห่งความรักเป็น “Spirit” (ภูต) สำคัญ เป็นผู้ทำหน้าที่แปลและอัญเชิญสาส์นจากมนุษย์ไปสู่เทพเจ้าและจากเทพเจ้ามาสู่มนุษย์ เขานำพาคำอธิษฐานของมนุษย์ไปและก็นำพาคำสั่งสอนของเทพเจ้ามา ตลอดทั้งเครื่องบวงสรวงที่มนุษย์ถวายแต่เทพเจ้าและนำส่งการตอบแทนจากเทพเจ้า สำหรับของถวายเหล่านี้ ดิโอทิมากล่าวว่า เทพเจ้าติดต่อสื่อสารกับมนุษย์โดยอาศัยภูตหรือทูตทางวิญญาณและความรู้พิเศษทางด้านวิญญาณนี้เองที่ช่วยให้มนุษย์เข้าถึงเรื่องทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็น

ปรากฏการณ์ที่ไม่บังเกิดขึ้นกับสัตว์โลกอื่น ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ (เพลโต, 2555 : 68 - 69)

ดิโอทิม่าเล่าตำนานอธิบายที่มาของเทพเจ้าแห่งความรักว่า กาลครั้งหนึ่งเหล่าทวยเทพกำลังฉลองการประสูติของเทพเทวีแอฟโฟรดิที ภูตแห่งความอุดมสมบูรณ์ผู้มีมารดาชื่อเลห์ก็มาร่วมงานครั้งนี้ เขาต็มน้ำอมฤตจนเมามายและเข้าไปในอุทยานของเทพเจ้าซุส ซวนเซล้มลงและผล็อยหลับไป ประจวบเหมาะพอดีกับจิ้งหะว่ที่ภูตแห่งความยากจนโผล่เข้ามาขอทาน ในฐานะที่ไม่มีสมบัติใด ๆ ติดตัว นางจึงปรารถนาจะมีลูกกับภูตแห่งความอุดมสมบูรณ์ นางตัดสินใจลงนอนกับเขาและตั้งครรรภ์ ด้วยเหตุนี้ภูตแห่งความรักจึงมีคุณสมบัติที่เป็นกลางระหว่างผู้บิดากับผู้มารดา เขาเป็นภูตเร่ร้อนผิวหนังหยาบหนาและไม่มีร่องเท้าสวม เขามีลักษณะเหมือนมารดาของเขา คือ ต้องการมีเพื่อนคู่มิตรอยู่ตลอดเวลา ทว่าเขาก็มีความฉลาดมีไหวพริบในการแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่งดงามและมีค่าอันเป็นคุณสมบัติที่ตกทอดมาจากบิดาของเขา ทั้งยังมีความกล้าหาญ มีพลัง และมีทักษะในการล่าเหยื่อ กล่าวโดยสรุป คือ แม้ภูตแห่งความรักจะไม่ถึงกับสิ้นเนื้อประดาตัวแต่ก็ไม่ได้ร่ำรวยอะไร เขาตกอยู่ในพื้นที่ระหว่างความรู้กับความโง่เขลาทีนี้ เป็นธรรมชาติวิสัยของเทพเจ้าที่จะไม่รักความรู้และปรารถนาความมีปัญญาสุขุมเนื่องจากเทพเจ้าทุกพระองค์ทรงมีปัญญาสุขุมอยู่แล้ว โดยนัยเดียวกันแต่ลดระดับลงสู่ปุถุชนทั่วไป ถ้าหากมนุษย์คนใดมีปัญญาสุขุม เขาก็ไม่จำเป็นต้องปรารถนามันอีก อย่างไรก็ตามไม่มีมนุษย์โง่เขลาคนใดรักในความรู้หรือความมีปัญญาสุขุม เพราะหลักเกณฑ์สำหรับตัดสินว่ามนุษย์คนหนึ่งโง่เขลาเบาปัญญา คือ เขามักมีความพึงพอใจกับวิถีที่ตนเป็นอยู่ และดังนั้น ย่อมไม่ชวนขวยที่จะได้ครอบครองความรู้ใด ๆ อีก ดิโอทิมากล่าวว่า ใครก็ตามที่รักในความรู้จำต้องตกอยู่ในพื้นที่กลางระหว่างความรู้กับความโง่เขลาเฉกเช่นเดียวกับภูตแห่งความรัก

ประเด็นถัดไปที่ดิโอทิม่าพยายามอธิบาย คือ จุดประสงค์ของความรัก เธอกล่าวว่า จุดประสงค์สำคัญที่สุดของความรัก คือ การให้กำเนิดทางร่างกายและจิตใจโดยอาศัยเรือนร่างที่มีเสน่ห์ดึงดูด มนุษย์ทุกคนเต็มไปด้วยพลังกำลังทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ครั้นมาถึงจุด ๆ หนึ่งในวัยอันรุ่งโรจน์ของชีวิต โดยสัญชาตญาณพวกเขาจะปรารถนาที่จะให้กำเนิดและเพศสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงก็เป็นลักษณะหนึ่งของการให้กำเนิดนี้ ด้วยอาศัยวิถีทางนี้ มตะมนุษย์จึงสามารถเข้าใจถึงความ เป็นอมตะและไม่ตาย ดิโอทิมายกตัวอย่าง

จำพวกสัตว์ใหญ่ที่ดุร้ายหรือแม้กระทั่งพวกนกจะออกอาการน่ากลัวเมื่อถูกครอบงำด้วยความปรารถนาที่จะให้กำเนิด กับทั้งสำแดงพฤติกรรมที่บ้าคลั่งเวลาตกอยู่ใต้อิทธิพลของความรัก แรกทีเดียว ทั้งหมดที่สัตว์เหล่านี้ต้องการ คือ เพศสัมพันธ์กับกันและกัน และต่อจากนั้น คือ การเลี้ยงดูลูก ที่น่าสนใจ คือ แม้สัตว์ที่อ่อนแอที่สุดก็พร้อมที่จะต่อสู้และแลกชีวิตเพื่อปกป้องลูกน้อย พฤติกรรมดังกล่าวก็บังเกิดขึ้นกับมนุษย์ในลักษณะเหมือน ๆ กัน เหตุผลที่ดีโอทิมาใช้รองรับปรากฏการณ์เหล่านี้ คือ ความปรารถนาที่จะบรรลุถึงความอมตะ มนุษย์ทุกคนเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา คน ๆ หนึ่งไม่อาจเป็นเจ้าของคุณสมบัติเดิม ๆ ทั้งเรื่องของผม เนื้อหนังมังสา เลือด ความเชื่อ ความปรารถนา ความยินดีปรีดา หรือแม้แต่ความหวาดกลัว ในเมื่อคุณสมบัติของแต่ละคนเสื่อมถอยลงตามกาลเวลา วิธีเดียวที่ช่วยอนุรักษ์คุณสมบัติเหล่านี้มิให้ปราศหาย คือ ทิ้งมันไว้กับรุ่นใหม่ กระบวนการนี้ช่วยทำให้ชีวิตที่เป็นมตวิสัยก้าวเข้าไปสู่เขตแดนของอมตวิสัย เหตุนี้เองที่มนุษย์โดยสัญชาตญาณจะประเมินคุณค่าของบุตรธิดาไว้อย่างสูง พวกเขาพร้อมที่จะเสียสละและอุทิศแม้กระทั่งชีวิตของตนเพื่อให้ทายาทได้รับสิ่งที่ดีที่สุด เพราะความเป็นอมตะนี้เองที่ดลบันดาลให้มนุษย์ยินยอมเสียสละอุทิศได้ถึงเพียงนั้น

สำหรับบุรุษที่เต็มไปด้วยพลังกำลังทางกาย เขาจะมีแนวโน้มถูกดึงดูดเข้าหาสตรี ความรักของเขาสำแดงออกในความพยายามที่จะได้ความเป็นอมตะ มีชื่อเสียง และสิ่งที่เขาคิดว่าเป็นความสุขด้วยการให้กำเนิดเด็ก ๆ แต่ในกรณีที่บุรุษผู้นั้นเต็มไปด้วยพลังกำลังทางด้านจิตใจ โดยสัญชาตญาณเขาก็ย่อมปรารถนาที่จะให้กำเนิด เพียงแต่ผลงานของเขาไม่ใช่ “ลูก” ที่เป็นมนุษย์ แต่เป็นลูกทางด้านจิตวิญญาณ เป็นต้นว่า งานสร้างสรรค์ กวีนิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรมความดี ฯลฯ ที่ยังให้เขาได้รับการยกย่องบูชา ทั่วปฐพีโลกไปชั่วกัปชั่วกัลป์

ดีโอทิมายังพูดถึงความรักทางจิตวิญญาณระหว่างบุรุษเพศกับบุรุษเพศ ตลอดทั้งวิธีการปฏิบัติเพื่อให้เด็กคู่รักทั้งหลายมุ่งความสนใจไปยังความงามของจิตใจแทนที่จะหมกมุ่นอยู่จำเพาะกับความงามทางด้านร่างกาย การไต่ระดับของความรักฉันทนี้จะช่วยให้เขาได้เป็นเจ้าของพลังงานบางอย่างสำหรับจับภาพของความงามอันเป็นทิพย์ มีความเป็นนิรันดร และที่สำคัญ อยู่เลยพ้นกฎแห่งทวิภาวะ ความงามอันเป็นทิพย์นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับมุมมองทัศนระของมนุษย์ต่อไป คือ ไม่ใช่เรื่องที่ประเดี๋ยวกก็เกิดขึ้นประเดี๋ยวกดับไป

ไม่ใช่เรื่องที่ประเดี๋ยวเพิ่มขึ้นและประเดี๋ยวลดลง และก็ไม่ใช่ความงามชนิดที่มีเสน่ห์ในแง่หนึ่งและน่ารังเกียจในอีกแง่หนึ่ง หรือมีเสน่ห์ ณ เวลาหนึ่งและไม่มีเสน่ห์ ณ อีกเวลาหนึ่ง หรือมีเสน่ห์ในเทศะหนึ่งแต่น่ารังเกียจในอีกเทศะหนึ่ง ฯลฯ ดีโอทิมากล่าวว่า ความงามอันเป็นทิพยะนี้เป็นความงามสมบูรณ์แบบคงที่ ผู้ใดก็ตามที่สามารถตรึงตาอยู่กับความงามอันเป็นทิพยะนี้ได้ก็ย่อมจะมีชีวิตที่เปี่ยมสุข

1.7 สุนทรพจน์รายการที่เจ็ด

ตามหมายกำหนด โสคราตีสเป็นคนสุดท้ายที่แสดงสุนทรพจน์สุดดีเทพเจ้าแห่งความรัก แต่ทว่าทันทีที่การกล่าวสุดดีพระองค์เสร็จสิ้นลง ปรากฏว่า อัลซิ庇อาตีสสุภาพบุรุษรูปหล่อจูง ๆ ก็โผล่เข้ามาในสภาพที่เมามายเต็มที่ จุดประสงค์หลัก ๆ ของเขา คือนำมาลัยดอกไม้มาสวมให้กับอาคารอนเพื่อเป็นการแสดงความยินดีกับชัยชนะของนักเขียนบทละครมากฝีมือผู้นี้ เมื่ออัลซิ庇อาตีสทราบว่สุภาพบุรุษในงานชิมโปเซียมทุกคนได้กล่าวสุนทรพจน์สุดดีเทพเจ้าแห่งความรักเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เขาก็ยื่นกรานที่จะแสดงสุนทรพจน์ด้วยเช่นเดียวกัน เพียงแต่ไม่เข้าไปเพื่อสรรเสริญเทพเจ้าแห่งความรัก กลับเป็นการสุดดีโสคราตีสในฐานะองค์เทพที่หลอมรวมความขัดแย้งที่ผสมผสานอยู่ในตัว

อัลซิ庇อาตีสเปรียบเทียบกับโสคราตีสเหมือนกับพวกไซลีนีและแซทเทอร์ส ซึ่งในศิลปะของกรีกมักปรากฏว่ามีมงกุฏ แบน และเชิด ตากลมโตออกจะโปนเช่นเดียวกับรูปลักษณะที่ขี้ริ้วขี้เหร่ของโสคราตีส กระนั้น “เมื่อเปิดออกมาจะพบรูปเทพเจ้าอยู่ภายใน” (เพลโต, 2555 : 95) สิ่งที่ทำให้โสคราตีสผิดแผกแตกต่างจากพวกไซลีนีและแซทเทอร์สคือ พวกเขาต้องใช้เครื่องดนตรีเพื่อดึงดูดชักชวนให้ผู้คนหลงใหล ขณะที่โสคราตีสไม่จำเป็นต้องมีเครื่องมือใด ๆ เพียงอาศัยคำพูดก็สามารถทำให้เกิดผลอย่างเดียวกัน เมื่อทุกคนได้ยินโสคราตีสพูดหรือเพียงรับฟังจากคำถ่ายทอดของคนอื่น ๆ มากี่ต่อหนึ่ง พวกเขาจะมีความรู้สึกเต็มตื่นและงงวยราวกับต้องมนตร์

นอกจากพหุปัญญาและวาทะอันชวนให้หลงใหล โสคราตีสยังเป็นสุภาพบุรุษที่สามารถควบคุมตัวเองและมีความกล้าหาญเป็นเยี่ยม อัลซิ庇อาตีสเล่าว่า ครั้งหนึ่ง ขณะที่เขาและโสคราตีสไปเป็นทหารประจำการที่เมืองโปติเดอา พวกเขาถูกตัดขาดจากภายนอกและกองทัพบกอยู่ในสภาพที่ไม่มีอาหาร โสคราตีสจึงสำแดงความอดทนต่อความยาก

ลำบากที่ยอดเยี่ยมของท่านจนเป็นที่ประจักษ์ แม้กระทั่งเมื่อมีเสบียงอาหารเป็นจำนวนมาก ท่านก็เหนือชั้นกว่าทหารทุกคนในการใช้เสบียงให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เรื่องการต้ม แอลกอฮอล์ก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้โสคราตีสไม่เต็มใจที่จะต้มแต่เมื่อถูกเร่งเร้าเอามาก ๆ ท่านก็ยินดีพิสูจน์ให้ทุกคนเห็นว่าไม่มีใครสามารถต้มแข่งกับท่านได้ อีกวาระหนึ่งในช่วงที่อากาศหนาวเหน็บจนกระทั่งทุกคนต้องเก็บตัวอยู่แต่ข้างใน หรือถ้าจำเป็นต้องออกไปข้างนอกก็ต้องสวมเสื้อผ้าอย่างหนา สวมรองเท้า มีการพันผ้าสักหลาด มีหน้าซำยั้งต้องพันหนังแกะรอบเท้าอีกต่อหนึ่ง แต่โสคราตีสเพิกเฉยต่อสภาพอากาศที่โหดร้าย ท่านเดินออกไปข้างนอกโดยสวมเพียงเสื้อคลุมสำหรับออกนอกบ้านและไม่สวมใส่รองเท้า ที่ผิดปรกติวิสัยคือท่านกลับเดินผ่านน้ำแข็งอย่างสบายยิ่งกว่าคนที่สวมใส่เสื้อผ้าและรองเท้าเป็นอย่างดี

สิ่งหนึ่งที่ทำให้อัลซิบิอาตีสเทิดทูนโสคราตีสชนิดที่เกิดความรู้สึกอับอายเมื่ออยู่ต่อหน้านักปราชญ์ท่านนี้ คือ คุณธรรมอันสูงส่ง โดยปรกติโสคราตีสที่ทุกคนรู้จักจะมีนิสัยตกหลุมรักบุรุษหนุ่มทั้งหลายที่หน้าตาดีและมักเข้าไปยืนอยู่ใกล้ ๆ ชายรูปงามเหล่านั้น ทำอาการซึ้ง ๆ มึน ๆ ในช่วงเริ่มแรก อัลซิบิอาตีสก็เข้าใจโสคราตีสเยี่ยงที่คนทั้งหลายเข้าใจ เฉกเช่นเดียวกับสุภาพบุรุษชาวเอเธนส์จำนวนมาก เขาหลงใหลในความฉลาดมีปัญญาสุขุมของท่าน ประกอบกับเรื่องที่เขาค่อนข้างมั่นใจในความหน้าตาของตนเอง จึงได้ตัดสินใจเสนอตัวเป็นเด็กคู่รักของโสคราตีส อัลซิบิอาตีสพยายามทุกมรรควิธีเพื่อให้ได้อยู่กับโสคราตีสตามลำพังมากกว่าหนึ่งครั้ง เขาตั้งความหวังว่าเมื่อทั้งสองได้อยู่ด้วยกันแบบสองต่อสองแล้ว ก็เป็นปรกติวิธิตั้งคู่จะลงเอยตามประสาที่คนรักทั่วไปปฏิบัติต่อกัน แต่สิ่งที่อัลซิบิอาตีสคาดไม่ถึง คือ โสคราตีสปฏิเสธข้อเสนอของเขาอย่างเด็ดเดี่ยว สำหรับท่านแล้ว ข้อเสนอของอัลซิบิอาตีสเป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่คุ้มคุณค่าท่านมองว่า “ทองแลกกับทองเหลือง” (เพลโต, 2555 : 102) สิ่งที่โสคราตีสประสงค์ คือ บุรุษที่เป็นคู่รักของท่านจะอาศัยความรักเป็นเครื่องมือในการไต่ระดับไปสู่ความงามอันเป็นที่พึง มีใช้การหมกมุ่นอยู่กับเรื่องของกายภาพหรือผลิตเพลินไปกับการมีเพศสัมพันธ์ฝ่ายเดียว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นยังให้อัลซิบิอาตีสรู้สึกว่าภายในตัวโสคราตีสอัดแน่นไปด้วยการควบคุมตนเอง พอถึงตรงนี้ความจริงก็กระจ่างชัดว่า รูปร่างหน้าตาที่มีเสน่ห์ดึงดูดของชายหนุ่มทั้งหลายแทบจะไม่ส่งผลกระทบต่อโสคราตีสหรือทำให้ท่านสะท้านสะเทือนใจได้เลย ตรงกันข้ามท่านเห็นว่ามันเป็นเรื่องต่ำต้อยฉับเดียวกับที่ท่านประเมินทรัพย์สมบัติและผลประโยชน์อื่น ๆ

ทางโลกิยะว่าไม่มีคุณค่าแม้เพียงเล็กน้อย ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่คนทั่วไปพบเห็นและพาลให้พวกเขาเข้าใจหรืออนุมานโสคราติสว่าเป็นอย่างโน้นบ้างเป็นอย่างนี้บ้าง ท่านเพียงแต่แสรังประกอบขึ้นเพื่อล้อเล่นกับผู้คนที่เท่านั้น

2. ข้อสังเกตบางประการจากการอ่าน “ชิมโฟเซียม”

รอบิน วอเทอร์ฟีลด์ ตั้งข้อสังเกตหลายประการเกี่ยวกับ “ชิมโฟเซียม” ในส่วน “คำนำ” ทั้งเรื่องความรักแบบเพลโต (Platonic love) ลักษณะของการตีแผ่แอลกอฮอล์ และธรรมเนียมอนุเคราะห์ที่เจ้าของบ้านและแขกเหรื่อจะปฏิบัติต่อกันในงานชิมโฟเซียม นอกจากนี้ ยังอธิบายปรากฏการณ์ความรักบุคคลเพศเดียวกันในสังคมเอเธนส์ ตลอดจนมรรควิธีที่โสคราติสใช้ความรักเป็นเครื่องมือสำหรับชักชวนให้สุภาพบุรุษทั้งหลายไต่ระดับของความรักจากโลกิยะวิสัยสู่โลกิยะวิสัยโดยมีความงามสมบูรณ์เป็นสิ่งประเล้าประโลมใจเป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนเพียงกล่าวถึงข้อสังเกตบางประการที่ รอบิน วอเทอร์ฟีลด์มองข้ามหรืออาจสวางไว้สำหรับวัตถุประสงค์อย่างอื่น ประกอบด้วยสองประการ คือ ลักษณะการสนทนาใน “ชิมโฟเซียม” และงานประพันธ์ของเพลโตโดยภาพรวม และการปรากฏตัวของดิโอทิมาในสุนทรพจน์ของโสคราติส

2.1 ลักษณะการสนทนาใน “ชิมโฟเซียม” และงานประพันธ์ของเพลโตโดยภาพรวม

วิธีการถาม - ตอบปรากฏในผลงานประพันธ์ของเพลโตแทบทุกฉบับจนกลายเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่ง นอกเสียจาก “ชิมโฟเซียม” แล้ว เรายังพบลักษณะการสนทนาเชิงปรัชญาระหว่างโสคราติสกับสหายของท่านในวรรณคดีชิ้นเอกอีกหลายเรื่อง เช่น “วันสุดท้ายของโสคราติส” (The last days of Socrates) หรือ “รีพับลิก” (Republic) เป็นต้น เป็นเรื่องแปลกแต่ไม่บังเอิญที่ว่า ทุกพระสูตรในต้นตระกูลแห่งชมพูทวีปก็ล้วนแต่เป็นบทสนทนาที่เกิดขึ้นระหว่างพระศิวะกับพระเทวี โดยพระแม่เจ้าจะทรงตั้งคำถาม จากนั้นพระศิวะเจ้าทรงอธิบายขยายความให้ด้วยความรักและโดยภาษาที่งดงามอย่างยิ่ง ในกรณีนี้พระศิวะเจ้าทรงทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนปรัชญาอันลึกซึ้งให้กับพระชายาของพระองค์ที่ทรงสถานะเป็นศิษย์รัก “หิโตปเทศ” มีข้อความตอนหนึ่งว่า “อัครีเป็นครูของทิวชาติ

พราหมณ์เป็นครูของวรรณคดีทั้งหลาย สวามีเป็นเอกครูของภริยา ทว่าแขกที่มาหาเป็นครูของคนอื่นทั่วไป” (เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป, 2551 : 31) ปรากฏการณ์ที่สวามีเป็นครูผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ภரியานั้นสามารถอธิบายด้วยเหตุผลหลายประการ เป็นต้นว่า ตามขนบธรรมเนียมอินเดียแต่บรมโบราณ บุรุษเพศได้รับความนิยมและมีเกียรติสูงกว่าสตรีเพศ การที่สตรีเพศไม่มีโอกาสรับเรียนหนังสือยิ่งให้พวกเธอมีความรู้น้อยกว่าสวามี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการนำเหตุผลแบบโลก ๆ มาอธิบายกับปรากฏการณ์ที่บังเกิดขึ้นกับเทพยดาเยี่ยงพระศิวะกับพระแม่เจ้าก็ดูจะไม่มีน้ำหนักเพียงพอ ภควัน ศรีรัชนี อธิบายไว้ใน “คัมภีร์แห่งความลับ 1” (The Book of The Secrets 1) ว่า ธรรมชาติวิสัยของผู้หญิงคือ ความโอบอ้อมผ่อนตาม สำหรับการศึกษาค้นคว้าความรู้นั้น ผู้เป็นศิษย์จำต้องเปี่ยมด้วยอาการพร้อมที่จะรับแบบสตรีเพศจึงจะสามารถซึมซับสิ่งที่ครูบาอาจารย์พร่ำสอนให้สำเร็จผลนี้มีได้หมายความว่าผู้เป็นศิษย์จะต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้น สิ่งที่ครูบาอาจารย์ต้องการ คือ ศิษย์ไม่ว่าจะถือเพศใดก็ตามจำต้องมีลักษณะนิสัยแบบโอบอ้อมผ่อนตามตามแบบฉบับของสตรีเพศ การจัดฉากให้พระศิวะเจ้าเป็นครูผู้ประสิทธิ์วิชาให้กับพระเทวียิ่งแสดงปัญญาลึกลับของปราชญ์ชาวอินเดีย เพราะเป็นที่รู้ ๆ กันอยู่ว่า ความรักมีพละนาภาพที่น่าเกรงขาม หากไร้ซึ่งความรักระหว่างบุคคลสองฝ่ายแล้วไซ้ร้ ก็ย่อมไม่ใช่เรื่องง่ายที่เราจะถ่ายทอดคำสอนให้แก่กันและกันได้

ด้วยเหตุนี้ ภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษารักนั่นเอง ศิษย์จะต้องมีมุมมองที่เปี่ยมด้วยความรัก ทว่าไม่เพียงแค่นี้เท่านั้น ระหว่างมิตรสหายด้วยกันเองก็ยังเป็นคู่รักกันได้ ต้นตระกูลคำว่า ผู้เป็นศิษย์นั้นดำรงอยู่ในสถานะที่พร้อมจะเป็นผู้รับ ฉะนั้น ศิษย์จะต้องเปี่ยมด้วยอาการพร้อมที่จะรับแบบสตรีเพศเท่านั้น ผลลัพธ์บางอย่างจึงอาจเกิดขึ้นได้ การเป็นศิษย์นั้นไม่จำเป็นว่าเธอจะต้องเป็นผู้หญิง แต่ที่จำเป็นก็คือเธอจะต้องอาศัยมุมมองแบบพร้อมที่จะโอบอ้อมผ่อนตามของสตรีเพศ

(ภควัน ศรีรัชนี, 2544 : 8 - 9)

เหตุที่พระสูตรกำหนดให้พระเทวีเป็นศิษย์ที่น้อมรับฟังคำสั่งสอนจากพระศิวะเจ้าแทนที่จะทรงรับบทบาทเป็นครูยังเกี่ยวข้องกับความแตกต่างทางด้านกายภาพระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงอีกประการหนึ่ง สรีระของผู้หญิงถูกรังสรรค์ขึ้นในลักษณะเป็นฝ่ายรับมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายกระทำ สำหรับการศึกษ ครูย่อมเป็นฝ่ายให้วิทยาคำความรู้แก่ศิษย์ที่อยู่ในฐานะฝ่ายรับสถานเดียว ซึ่งสอดคล้องอย่างอัศจรรย์กับสรีรลักษณะของสตรีเพศนี้เองที่ยังผลให้พระแม่เจ้าทรงรับหน้าที่เป็นศิษย์พร้อมจะรับความรู้ที่พระสวามีของพระองค์ทรงประสิทธิ์ประสาทให้ การออกแบบลักษณะของบทสนทนาในพระสูตรไม่เพียงอาศัยโครงสร้างทางด้านกายภาพของมนุษย์เท่านั้น ทว่ายังตั้งอยู่บนพื้นฐานของพื้นจิตของบุรุษเพศและสตรีเพศแตกต่างกัน ขอให้พิจารณาข้อความต่อไปนี้

*ผู้ชายกับผู้หญิงนั้นไม่เพียงแตกต่างกันในทางสรีระเท่านั้น
ยังมีความแตกต่างกันในด้านจิตใจอีกด้วย เรื่องเพศหาใช้ข้อแตกต่างเพียง
อย่างเดียวที่มีในร่างกายไม่ ยังมีข้อแตกต่างในด้านจิตใจอีกด้วย จิตแบบ
สตรีเพศหมายถึงการพร้อมที่จะรับ เป็นการยอมรับอย่างหมดจด
ยอมศิโรราบ และความรัก ศิษย์จำต้องอาศัยภาวะจิตแบบสตรีเพศ
เพราะหาไม่แล้ว เขาจะไม่สามารถเรียนรู้สิ่งใดได้เลย*

(ภควัน ศรีรัชนี, 2544 : 9)

อนึ่ง เยี่ยงที่อริสโตฟานีสกล่าวไว้ในสุนทรพจน์สุดดีเทพเจ้าแห่งความรักของเขาว่า เพื่อให้พงศ์พันธุ์ของมนุษย์ยังคงดำรงอยู่ต่อไป เทพเจ้าซุสจึง “แนะนำให้มีเพศสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์สองคน โดยให้ผู้ชายเป็นผู้นำพิชมาให้เกิดภายในตัวผู้หญิง” (เพลโต, 2555 : 41) แสดงให้เห็นว่า ธรรมชาติวิสัยอีกประการหนึ่งของสตรีเพศ คือ การสร้างสรรค์เพื่อก่อบังเกิดอะไรบางอย่างขึ้น คุณลักษณะข้อนี้ไม่ปรากฏในตัวบุรุษเพศ พวกเขามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ที่กล่าวมาในฐานะผู้มอบเมล็ดพันธุ์ให้สตรีก็เท่านั้น ทีนี้เรื่องความสามารถในการรังสรรค์และการให้กำเนิดของสตรีเพศเกี่ยวพันกับพระสูตรหรือการศึกษาอย่างไร ? ประเด็น คือว่า การถ่ายทอดวิทยาคำรู้จากครูไปสู่ศิษย์นับว่าล้มเหลวถ้าหากศิษย์ไม่สามารถนำความรู้ที่ไปพัฒนาขยายต่อเพื่อให้เกิดมุมมองทัศนะ

ใหม่ขึ้น นี่เท่ากับว่าการศึกษจะต้องหยุดชะงักอยู่ ณ จุดเดิม ไม่มีพัฒนาการ ไม่มีการขยายผลและไม่แม้กระทั่งการสืบสานต่อ ด้วยเหตุนี้ ประชาชนอินเดียจึงจัดฉากให้พระเวทียทรงรับหน้าที่เป็นศิษย์ของพระศิวะเจ้าเพื่อว่าหลังจากที่พระนางได้รับการประสิทธิ์วิद्याจากพระสวามีอันเป็นเชื้อพันธุ์ชั้นยอดแล้ว พระนางโดยสัญชาตญาณของสตรีเพศก็จะสร้างสรรค์และให้กำเนิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

ภาวะพร้อมจะเป็นผู้รับของสตรีเพศ เปรียบประดุจครรภ์มารดาที่พร้อมจะรองรับอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ เพื่อให้เธอสามารถรับสิ่งต่าง ๆ ได้และไม่ใช่เพียงแค่นั้น ยังมีนัยอื่น ๆ แฝงอยู่อีกมากมาย ผู้หญิงนั้นไม่เพียงยอมรับสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น ยามใดที่เธอยอมรับ สิ่งนั้นยังกลายมาเป็นหนึ่งเดียวกับตัวเธออีกด้วย เมื่อได้รับทารกมา เธอก็ตั้งครรภ์เมื่อใดที่มีการปฏิสนธิเกิดขึ้น เมื่อนั้นเด็กย่อมกลายเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายสตรีไปโดยปริยาย หากสิ่งที่แปลกแยกหรือแปลกปลอมไม่หากแต่ผสมผสานรวมกันเป็นเนื้อเดียว บัดนี้ เด็กมิได้มีชีวิตอยู่ในฐานะส่วนเกินในตัวแม่ หากเป็นเช่นส่วนหนึ่ง หรือเสมือนหนึ่งตัวแม่เอง อีกทั้งตัวเด็กเองก็ไม่ได้เฝ้ารอเพียงฝ่ายเดียว ร่างกายของสตรีเพศกลับกลายมาเป็นภาวะที่สร้างสรรค์ เด็กจะค่อย ๆ เจริญวัยขึ้นเป็นลำดับ

(ภควัน ศรีรัชนี, 2544 : 9 - 10)

การอุปมาสตรีเพศประดุจกับพื้นดินที่พร้อมจะโอบอุ้มและให้กำเนิดเมื่อได้รับการปลูกฝังเมล็ดพันธุ์จากบุรุษเพศยังสะท้อนจากสัญลักษณ์เชิงเทพปกรณัมที่ปรากฏเป็นภาพการร่วมประเวณีระหว่างคันไถกับผืนแผ่นดิน ดังนี้

อำนาจวิเศษของเธอ คือ อำนาจวิเศษในการให้กำเนิดและการเลี้ยงดูเช่นเดียวกับที่ผืนแผ่นดินกระทำ อำนาจวิเศษของผู้หญิงจึงเกี่ยวพันอำนาจวิเศษของผืนแผ่นดิน ในประเพณีระยะแรกนั้น ผู้หญิง คือ ผู้ทำการเพาะปลูกคนแรก เพิ่งระยะหลังจากนั้น เมื่อในระบอบวัฒนธรรมขั้นสูง

มีการประดิษฐ์คันไถ ผู้ชายจึงกลับมาเป็นผู้นำทางการเกษตรอีกครั้ง
แล้วการเลียนแบบการร่วมประเวณีด้วยภาพคันไถที่ไถลงไปในพื้นที่ดิน
ก็กลายเป็นสัญลักษณ์เชิงเทพปกรณัมที่มีความสำคัญ

(โจเซฟ แคมพ์เบลล์ และ บิลล์ มอยเยอร์ส, 2551 : 210)

ที่กล่าวมาทั้งหมดไม่ใช่การแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างบุรุษเพศกับสตรีเพศ ทว่าเป็นไปเพื่ออธิบายลักษณะของการสนทนาระหว่างโสคราตีสที่ทำหน้าที่เป็นครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้กับมิตรสหายของท่านในฐานะเป็นศิษย์ที่พร้อมรับวิทยานอกนันทน์ด้วยความรักและแรงศรัทธาเต็มเปี่ยม ส่วนการนำมรรควิธีการอธิบายพระสูตรในต้นตระกูลที่เกิดขึ้นในลักษณะบทสนทนาระหว่างพระศิวะเจ้ากับพระเทวี ตลอดจนสัญลักษณ์ที่คันไถไถลงไปในพื้นที่ดินมาขยายต่อตรงนี้ก็เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่า การกำหนดเขตแดนตามภูมิภาคต่าง ๆ อาจทำให้มีการแบ่งแยกทางด้านสัญชาติ ศาสนา หรือภาษา ฯลฯ ตามมาอีกมากโข แต่สิ่งที่ภูมิประเทศไม่อาจขวางกั้นได้ คือ การถ่ายทอดทางด้านแนวความคิดและอภิปรัชญา อหนึ่ง กิ่งแก้ว อตถกถา (2550 : 287) กล่าวไว้ใน “หมายเหตุต่อท้ายของผู้แปล” ของหนังสือแปลเรื่อง “เพลโต วันสุดท้ายของโสคราตีส” ว่า เมื่อมนุษย์พัฒนาจิตยังให้สามารถเกินขึ้นไปสู่ระดับที่เหนือกว่าพื้นจิตของปุถุชนธรรมดาทั่วไป เขาก็ย่อมเข้าสู่โลกแห่งความจริงได้ในระดับหนึ่ง และอาศัยการฝึกฝนไปเนื่อง ๆ เขาจะสามารถไต่ระดับของการรับรู้อันเป็นทิพยัตินั้นอย่างต่อเนื่องตามหลักวิวัฒนาการแบบขั้นบันได และแน่นอนประสบการณ์ที่ผู้มีปัญญาญาณกลุ่มนี้รับรู้ได้ก็จะเหมือนกัน หรือแทบจะเรียกได้ว่าเป็นประสบการณ์อันเดียวกัน ท่านผู้รู้เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “A great man think alike” [ผู้ยิ่งใหญ่คิดเหมือนกัน]

2.2 การปรากฏตัวของดิโอทิมาในสุนทรพจน์ของโสคราตีส

ก่อนจะอธิบายบทบาทของดิโอทิมาในสุนทรพจน์ของโสคราตีส ผู้เขียนขอเท้าความสักเล็กน้อยว่าดิโอทิมาไม่ได้ปรากฏตัวโดยตรงในงานชิมโพเซียมที่จัดขึ้น ณ ศาลาสนของอากาศอน ทุกคนที่อยู่ในงานทราบชื่อนามและความสามารถพิเศษของเธอจากคำบอกเล่าของโสคราตีส ขอให้พิจารณาข้อความที่โสคราตีสเกริ่นนำก่อนเข้าสู่การแสดงสุนทรพจน์ ดังนี้

เอาละ ผมจะปล่อยให้คุณ [อาภาอรอน] อยู่ในความสงบแล้วตอนนี้ แต่มีเรื่องราวเกี่ยวกับเทพเจ้าแห่งความรัก ซึ่งผมได้รับฟังจากสตรีผู้หนึ่ง ผู้มีนามว่า ดิโอทิมา ผู้มาจากมันทิเนียและเป็นผู้เชี่ยวชาญในความรักกับในเรื่องอื่น ๆ อีกมากมายด้วย เป็นต้นว่า ครั้งหนึ่งเมื่อชาวเอเธนส์ประกอบพิธีเช่นสรวงสังเวศเพื่อขจัดปัดเป่าโรคระบาด เธอก็สามารถชะลอการระบาดของโรคไปได้ถึงสิบปี เธอได้สอนผมด้วยเกี่ยวกับวิถีแห่งความรัก และผมกำลังจะพยายามพูดซ้ำให้คุณทั้งหลายฟังว่าเธอได้บอกอะไรแก่ผม

(เพลโต, 2555 : 64 - 65)

ผู้เขียนจะไม่แปลกใจเลยถ้าหากดิโอทิมาไหลเข้ามา [ภายใต้รูปแบบใด ๆ ก็ตาม] ในงานสังสรรค์รื่นเริงอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ซิมโพเซียมครั้งนี้ที่จะมีการอภิปรายประเด็นความรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรักระหว่างบุรุษเพศกับบุรุษเพศ อันที่จริง ตามธรรมเนียมการปฏิบัติในงานซิมโพเซียมที่ก่อปรด้วยสุภาพบุรุษชาวเอเธนส์ชั้นสูงฉันนี้ เจ้าภาพจะจัดหาการแสดงเพื่อความสนุกสนานในรูปแบบต่าง ๆ นานาไว้รับรอง เป็นต้นว่าการจ้างเด็กหญิงมาเป่าขลุ่ย หรือนางรำ นักแสดงโลดโผน การแสดงละครล้อเลียนหรือละครใบ้ ฯลฯ ทั้งนี้ก็ไม่ใช่เรื่องผิดธรรมดาที่เจ้าภาพและแขกเหรื่อจะใช้ประโยชน์จากเด็กผู้หญิงเป่าขลุ่ยมากกว่าหนึ่งรายการ พวกเธอมีบทบาทซ้อนกันอยู่สองบทบาท นั่นคือ เป็นนักแสดงศิลปะการเป่าขลุ่ยเพื่อสร้างความบันเทิงให้กับผู้ร่วมงาน ส่วนบทบาทประการที่สอง คือ “เป็นคู่สมรสให้กับแขกที่ประสงค์เด็กผู้หญิงเป่าขลุ่ย” (เพลโต, 2555 : คำนำ, 26) ดังนั้น เหตุการณ์ที่เอริกสิมาคอสเสนอให้เจ้าภาพอนุญาตให้เด็กผู้หญิงเป่าขลุ่ยออกไปจากงานเพื่อมอบพื้นที่ทั้งหมดไว้ให้บุรุษเพศได้อยู่กับบุรุษเพศ นับเป็นความตั้งใจของเพลโตในการปรายทางสำหรับการอภิปรายประเด็นความรักระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน

ผม [เอริกสิมาคอส] ขอแนะนำต่อไปว่า ให้เด็กผู้หญิงเป่าขลุ่ยที่เพิ่งเข้ามานั้นได้รับอนุญาตให้ไปได้ จะไปเล่นให้ตัวเองฟังหรือจะไปเล่นให้พวกผู้หญิงในที่พักของเธอก็ได้ แต่ในวันนี้ ขอให้พวกเราใช้เวลา

สังเสวนากัน เอาหัวข้ออะไรดี ? ผมยินดีเสนอหัวข้อหนึ่งนะครับถ้าท่าน
ทั้งหลายต้องการ

(เพลโต, 2555 : 12)

ที่นี้ ในเมื่อเพลโตตั้งใจไม่ให้สตรีเพศมีบทบาทในการอภิปรายประเด็นความรัก
ระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน ซึ่งในที่นี้เป็นความรักระหว่างบุรุษเพศกับบุรุษเพศ การที่เขา
ปล่อยให้ดิโอทิม่า – สตรีผู้ชำนาญในเรื่องความรักไหลเข้ามาในสุนทรพจน์ของโสคราตีส
ก็ยังไม่ใช่เรื่องบังเอิญด้วยประการทั้งปวง เพลโตตั้งใจจะบอกอะไรบางอย่างแก่เรา

อันดับแรก มันสอดรับอย่างเหมาะสมเจาะพอดีกับลักษณะนิสัยที่อ่อนน้อมถ่อมตน
ของโสคราตีส เฉกเช่นที่อัลซิบิดีสกล่าวไว้ในสุนทรพจน์ของเขาว่า “ท่านจะแสดงว่าท่าน
ไม่รู้อะไรเลยและไม่มีความรู้อะไรทั้งสิ้น” (เพลโต, 2555 : 98) หนึ่งในประโยคที่มีชื่อเสียง
โด่งดังของโสคราตีส คือ “I know that I know nothing” - “ข้าพเจ้ารู้ว่าข้าพเจ้าไม่รู้
อะไรเลย” ดังนั้น นับเป็นเรื่องปรกติที่โสคราตีสจะเอ่ยอ้างถึงบุคคลที่สองในฐานะผู้
ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับความรักให้กับท่าน และสิ่งที่ท่านจะแสดงต่อจากนั้นจึงเป็นเพียง
การถ่ายทอดซ้ำอีกต่อหนึ่งจากที่ได้รับฟังมาเท่านั้น

มีเหตุผลสองประการที่บุคคลผู้เผยความรู้เกี่ยวกับความรักให้กับโสคราตีส
สมควรเป็นสตรีเพศมากกว่าที่จะเป็นบุรุษเพศ ประการที่หนึ่ง เอียงที่กล่าวไว้ในหัวข้อ
“ลักษณะการสนทนาใน ‘ซิมโพเซียม’ และงานประพันธ์ของเพลโตโดยภาพรวม”
ธรรมชาติวิสัยของผู้หญิง คือ การให้กำเนิด โจเซฟ แคมพ์เบลล์ กล่าวถึงเพศหญิง ตลอดจน
ให้ความรู้เกี่ยวกับพระแม่ในประเทอียิปต์ ดังนี้

มีระบบศาสนาซึ่งมารดาเป็นผู้ให้กำเนิดที่สำคัญที่สุด
เป็นต้นธาตุ อันที่จริง มารดา คือ ผู้ให้กำเนิดที่มีความใกล้ชิดมากกว่าบิดา
เพราะคนเราเกิดมาจากมารดา และประสบการณ์แรกของทารกทุกคน
คือ มารดา บ่อยครั้งที่ผมคิดว่าเทพปรณัมเทิดทูนบูชาเพศแม่ เราพูดถึง
แม่แห่งแผ่นดินและในประเทศอียิปต์ คุณมีพระแม่แห่ง นัท พระมารดา
แห่งสวรรค์ ผู้สำแดงพระองค์เป็นแดนสวรรค์ทั้งแดน

(โจเซฟ แคมพ์เบลล์ และ บิลล์ มอยเยอร์ส, 2551 : 353)

สตรีเพศยังมีความสัมพันธ์กับการเกษตรในแง่ที่พวกเธอเกี่ยวข้องกับผืนแผ่นดิน สตรีเพศเป็นผู้ให้กำเนิดเช่นเดียวกับที่ผืนแผ่นดินให้กำเนิดพืชพันธุ์ต่าง ๆ นี่เป็นเหตุอธิบายว่าทำไมองค์มหาเทวีทรงเป็นรูปแบบเชิงเทพปกรณัมที่มีบทบาทสำคัญของอียิปต์

มีความสัมพันธ์โดยพื้นฐานกับการเกษตรและสังคมเกษตรกรรม มันเกี่ยวข้องกับผืนแผ่นดิน มนุษย์เพศหญิงให้กำเนิดเช่นเดียวกับที่ผืนแผ่นดินให้กำเนิดพืชพันธุ์ต่าง ๆ เธอให้อาหารหล่อเลี้ยงร่างกาย เช่นเดียวกับที่พืชต่าง ๆ มอบให้ เพราะฉะนั้น อำนาจวิเศษของผู้หญิงและอำนาจวิเศษของผืนแผ่นดินจึงเป็นสิ่งเดียวกัน สองสิ่งนี้มีความเกี่ยวข้องกัน และบุคลาธิษฐานของพลังานที่ให้กำเนิดรูปและหล่อเลี้ยงรูปนั้นเป็นเพศหญิงอย่างแน่นอน ในโลกเกษตรกรรมของเมโสโปเตเมียในยุคโบราณ ลุ่มน้ำไนล์แห่งอียิปต์ และในระบบวัฒนธรรมการเพาะปลูกยุคแรกนี้เองที่องค์มหาเทวีทรงเป็นรูปแบบเชิงเทพปกรณัมที่มีบทบาทสำคัญ

(โจเซฟ แคมพ์เบลล์ และ บิลล์ มอยเยอร์ส, 2551 : 357)

พลังในการก่อกำเนิดของแผ่นดินยังถูกเอ่ยอ้างในวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ของประเทศจีนเรื่อง “The Romance of Three Kingdoms” ตอนที่ เล่าปี่ กวนอู และจิ้งเพียวร่วมสาบานเป็นพี่น้องบุญธรรมกันในสวนดอกท้อ พวกเขาให้คำมั่นสัญญาว่าถึงแม้จะไม่ได้เกิดในครอบครัวเดียวกันและในวันเวลาอันเดียวกัน แต่จะขอต่อสู้อยู่เคียงข้างกันในยามทุกข์ยาก กับทั้งสู่ความมรณะไปพร้อม ๆ กัน สรวงสรรค์ผู้ทรงลิขิตสรรพสิ่งและผืนแผ่นดินโลกที่เป็นฝ่ายให้กำเนิดสรรพชีวา (the all - producing) จะเป็นสักขีพยานให้กับน้ำใจของพี่น้องบุญธรรมทั้งสาม

We three - Liu Bei, Guan Yu, and Zhang Fei - though of different families, swear brotherhood, and promise mutual help to one end. We will rescue each other in difficulty; we

will aid each other in danger. We swear to serve the state and save the people. We ask not the same day of birth, but we seek to die together. May Heaven, the all - ruling, and Earth, the all - producing, read our hearts; and if we turn aside from righteousness or forget kindness, may Heaven and Human smite us!

(Brewitt Taylor, 2005 : 9)

ธรรมชาติวิสัยของสตรีเพศที่สอดคล้องกับลักษณะการให้กำเนิดของพื้นธรณียังสามารถใช้อธิบายประเพณีการฝังศพผู้เสียชีวิตของชนชาติต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ทั่วทุกมุมโลก กล่าวคือ มนุษย์แต่ดึกดำบรรพ์อุปมาแผ่นธรณีนีตุจดังมารดาผู้บังเกิดเกล้า และมนุษย์ทุกคนก็ย่อมจะเกิดมาจากท้องของมารดา พฤติกรรมการฝังศพผู้ละสังขารจึงมีความหมายเดียวกันกับการใส่ใครบางคนลงไปในครรภ์ของแม่ธรณีเพื่อที่เขาจะได้กลับมาถือกำเนิดอีกวาระหนึ่ง (โจเซฟ แคมพ์เบลล์ และ บิลล์ มอยเยอร์ส, 2551 : 461) โจเซฟ แคมพ์เบลล์ ให้ความเห็นว่า แม่แห่งแผ่นดินไม่เพียงให้กำเนิดมนุษย์ แต่ทว่ายังมอบธัญญาหารให้เราสามารถดำรงชีพอยู่ต่อไปได้

*แม่แห่งแผ่นดิน คือ ผู้ให้กำเนิดเรา และเราอาศัยอยู่บนกาย
ของแม่แห่งแผ่นดิน และเราหาอาหารจากร่างของแม่แห่งแผ่นดิน*

(โจเซฟ แคมพ์เบลล์ และ บิลล์ มอยเยอร์ส, 2551 : 238)

ที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า เหตุผลประการสำคัญที่ยังให้โสกราตีสยกให้ดีโอทิม่า - สตรีผู้ชำนาญทางด้านความรักเป็นครูสอนวิถีแห่งรักให้ท่านก็เพราะธรรมชาติของสตรีเพศเป็นฝ่ายสรรค์สร้างและพร้อมที่จะให้กำเนิด นี่แทบจะเป็นคุณลักษณะอันเป็นทิพยะที่ธรรมชาติวิสัยของบุรุษเพศไม่เอื้ออำนวยให้มี นับเป็นเรื่องดีทีเดียวที่ทัศนะเกี่ยวกับความรักระหว่างบุคคลเพศเดียวกันในมุมมองใหม่ไม่ได้ถือกำเนิดโดยผู้บิดาแต่มาจากผู้มารดาตามปรกตวิถึ

เหตุการณ์ที่ดีโอบิมาปรากฏตัวในสุนทรพจน์ของโสคราติสในฐานะครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิทยาความรู้ให้ฉัน ขวนให้ระลึกถึงการปรากฏตัวของหญิงงามผู้ลึกลับผู้หนึ่งที่สำคัญพระวรกายต่อเบื้องพระพักตร์ของพระอินทร์ พระอัคนี และพระวายุ เพื่อเผยแพร่อำนาจสูงสุดของพรหมัน เรื่องมีอยู่ว่า ครั้งหนึ่งเทพดาทั้งหลายมีชัยชนะเหนือเหล่ามารร้าย ทรงมีความอึมเิบพระทัยด้วยคิดว่าชัยชนะเกิดขึ้นได้ก็เพราะความสามารถของเหล่าทวยเทพเอง ปรากฏว่ามีภูตลึกลับตนหนึ่งไปปรากฏอยู่เบื้องหน้า แต่ทวยเทพกลับไม่รู้จักที่มาของภูตตนนี้ พระอัคนีเทพและพระวายุจึงอาสาไปเผชิญหน้ากับภูตลึกลับตามลำดับ กระนั้นพระองค์ทั้งสองก็ไม่อาจดึงพลังอำนาจของตนออกมาใช้ได้ ท้ายที่สุดพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ในหมู่เทพดาตัดสินใจพระทัยเข้าไปใกล้ภูตลึกลับตนนั้น แต่ภูตก็ได้หายตัวไปก่อน “มีแต่พระแม่อุมาเป็นเจ้าของประทับยืนอยู่ ณ ที่นั้น แต่งพระองค์อลังการและพระสิริโฉมงดงามยิ่งนัก” (สวามีประภาวณันตะ และเฟรดเดอริค แมนเชสเตอร์, 2553 : 34) พระแม่อุมาทรงพร่ำสอนบทรเย็นให้แก่ทวยเทพว่า ที่ทวยเทพทั้งปวงมีชัยชนะและได้รับเกียรติศักดิ์นั้นไม่ใช่เพราะพระองค์เอง ทว่าเนื่องด้วยพลังแห่งพรหมันต่างหาก

นอกจากบทบาทที่เป็นครูผู้ประสิทธิ์วิชาความรู้ให้กับเทพดาเจ้าแล้ว พระแม่อุมายังทรงสำแดงพละานุภาพในการปราบเหล่าอสูรร้าย เทพปรกรณ์แห่งชมพูทวีปมีเรื่องเล่าว่า ราชาแห่งอสูรนามว่า มหิชาสูร ได้บำเพ็ญตบะอย่างยอดเยี่ยมจนเป็นที่พอพระทัยของพระพรหม พระองค์ทรงพระราชทานพรข้อหนึ่งให้ตามที่ราชาอสูรร้องขอนั้นคือ เขาจะไม่ต้องตายด้วยฝีมือของบุรุษผู้ใดไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ เทพ หรืออมนุษย์ นับจากนั้นเป็นต้นมามหิชาสูรก็สร้างความเดือดร้อนไปถ้วนทั่วทุกหย่อมหญ้าจนเหล่าทวยเทพต้องดำเนินไปร้องขอความช่วยเหลือจากพระแม่อุมาเนื่องจากพระองค์ทรงเป็นสตรีเพศ พระแม่อุมาทรงพระราชดำเนินไปปราบพญามารจวบจนเขาสิ้นชีวิตลงจึงเสด็จกลับคืนสู่สรวงสวรรค์ (ศักดิ์ศรี เข้มมนต์ดา, 2547 : 897 - 898) บทบาทสำคัญของพระแม่อุมาเป็นเจ้าทั้งในฐานะผู้สร้างสรรคสรรพลังและในฐานะผู้ปราบอธรรม ยังให้พระองค์เป็นที่เคารพบูชาของสาวกแห่งชมพูทวีปจำนวนมาก ปรมทั้งสา โยคานันตะ ให้ข้อมูลว่าชาวอินเดียที่อาศัยอยู่ในแคว้นเบงกอลจะจัดพิธีบูชาองค์พระเทวีในช่วงระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมเป็นประจำทุกปีเพื่อที่จะเกิดให้พระเกียรติคุณของพระองค์

“พิธีบูชาองค์ทูรคาเทวี” เป็นงานเทศกาลสำคัญบนหน้าปฏิทินของแคว้นเบงกอล ส่วนใหญ่นิยมจัดกันนานแคว้นในช่วงเดือนอัสวีณา (กันยายน - ตุลาคม) ทูรคา แปลว่า “ผู้ไม่อาจเข้าถึงได้” เป็นพระนามหนึ่งของพระอุมา ทรงเป็นศักดิ์หรือพลังการสร้างสรรคในรูปของอิทธิภาวะ และมีข้อความในคัมภีร์กล่าวไว้ว่า ทรงเป็นผู้กำราบอสูรและปีศาจร้ายทั้งปวง (ปรมหังสา โยคานันตะ, 2554 : 137)

จะเห็นได้ว่า โสคราตีสมีเหตุผลที่ตัดสินใจให้ดีโอทิม่า สตรีจากมันทิเนีย และมีความเชี่ยวชาญทางด้านความรักเป็นผู้สอนวิถีแห่งรักให้กับท่าน และท่านก็ได้นำความรู้ทั้งหมดไปถ่ายทอดแก่สุภาพบุรุษที่ร่วมงานชิมโปเซียมอีกครั้งหนึ่ง ประการที่สอง ในเมื่อโสคราตีสได้รับการยกย่องจากมิตรสหายว่าเป็นองค์อวตารของเทพเจ้าแห่งความรัก จากสัญลักษณ์ที่ไม่สวมรองเท้าและมีความเป็นทวิภาคอยู่ในตัว เท่ากับว่าการกล่าวสุนทรพจน์สุดดีเทพเจ้าแห่งความรักครั้งนี้เป็นการกล่าวสุดดีโสคราตีสโดยปริยาย ดังนั้นย่อมไม่ใช่เรื่องเหมาะสมถ้าหากเพลโตจะปล่อยให้โสคราตีสกล่าวสุดดีสรรเสริญตนเองต่อหน้ามิตรสหาย ทางที่ดีที่สุด คือ จัดฉากให้บุคคลที่สองได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเทพเจ้าแห่งความรัก และจะเป็นเรื่องดีอีกเช่นเดียวกันถ้าผู้กล่าวสุดดีมีชื่อกลุ่มสุภาพบุรุษที่เป็นสาวกของท่าน เพราะการสรรเสริญที่ “เป็นกันเอง” แบบนี้ดูจะโจ่งแจ้งจนเกินงามไปเสียหน่อย เพลโตด้วยความจงใจได้มอบสุนทรพจน์สุดดีโสคราตีสในฐานะองค์อวตารของเทพเจ้าแห่งความรัก ตลอดจนทัศนะที่ไม่เข้าใครเกี่ยวกับความรักระหว่างบุรุษเพศกับบุรุษเพศให้กับผู้อ่านโดยอาศัยมุมมองของคนต่างเพศ ต่างที่อยู่อาศัยหรือเป็น “คนนอก” เยี่ยงดีโอทิม่า

บทส่งท้าย

แลประหนึ่งว่า กาลเวลาเพียงแต่จะทำให้เพชรน้ำงามเยี่ยง “ชิมโปเซียม” สว่างไสวและทรงคุณค่ามากขึ้นกว่าเดิม หนังสือเล่มนี้บันดลให้เรามองความรักโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรักระหว่างบุคคลเพศเดียวกันในแบบไร้อคติและในมิติที่อยู่นอกเหนือไปจากโลกโลภี๋ย ความรักมีพลานุภาพอย่างยิ่งยวดในอันที่กระตุ้นให้มนุษย์เป็นคนดี มีความกล้าหาญ

รู้จักละอายต่อพฤติกรรมที่เสื่อมเสียและภาคภูมิใจในการกระทำที่ถูกศีลธรรม พลังแห่งรักยังช่วยปรับสภาพจิตใจของมนุษย์ให้มีความละเอียดละไมและอ่อนโยนมีมนวลขึ้นตามลำดับ เป็นกำลังขับเคลื่อนทำให้มนุษย์ได้หวนกลับคืนสู่ความครบครันที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิมของพวกเขาอีกวาระหนึ่ง ในเมื่อความรักและการให้กำเนิดทายาทเพื่อสืบสายพันธุ์สามารถทำให้त्मมนุษย์บรรลุความอมตะทางด้านกายภาพ ทั้งนี้ เพราะแม้จะต้องประสบพบกับความมรณะไม่วันใดก็วันหนึ่ง ทว่าคุณสมบัติที่มนุษย์ได้ทิ้งไว้กับคนรุ่นหลังจะยังคงงอกงามและขยายผลต่อไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด นักปราชญ์ผู้ทรงคุณเยี่ยงโสกราตีสจึงแนะนำให้สุภาพบุรุษที่เป็นสาวกของท่านอาศัยมรรคาเดียวกันนี้เพื่อที่จะบรรลุถึงความอมตะทางด้านจิตวิญญาณ ความรักระหว่างบุรุษเพศกับบุรุษเพศฉนี้ทรงพลังแรงในการโน้มน้าวให้พวกเขาทุ่มความสนใจไปยังความงามของจิตใจ แทนที่จะหมกมุ่นอยู่แต่กับความงามทางด้านกายภาพ การไต่ระดับของความรักลักษณะนี้จะยังให้พวกเขาได้เป็นเจ้าของพลังงานบางอย่างสำหรับจับภาพความงามอันเป็นทิพย์และก็มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเปี่ยมสุขในแบบครบครัน

ขณะที่ลักษณะการสนทนาใน “ซิมโพเซียม” เฉกเช่นเดียวกับงานประพันธ์ชิ้นอื่น ๆ ของเพลโตถือเป็นแบบฉบับในการถ่ายทอดความรู้ระหว่างครูกับบรรดาศาสนุศิษย์ โดยผู้เป็นครูเป็นฝ่ายอธิบายและให้ความกระจ่างในประเด็นที่สาธุศิษย์สงสัย ขณะเดียวกันสาธุศิษย์ก็มีความพร้อมที่จะโอนอ่อนผ่อนตามที่ครูบาอาจารย์พร่ำสอนกับทั้งน้อมรับวิทยานอกเหนือจากความรักและพลังศรัทธาเต็มเปี่ยม ส่วนการปรากฏตัวของดิโอทิมาในสุนทรพจน์ของโสกราตีสนอกจากจะเป็นการยกย่องสตรีเพศในฐานะผู้ให้กำเนิดสรรพชีวิตแล้ว ยังสอดรับอย่างเหมาะสมเจาะกับลักษณะนิสัยที่อ่อนน้อมถ่อมตนของโสกราตีส ตลอดจนเป็นความตั้งใจของเพลโตอีกประการหนึ่ง เนื่องจากจะทำให้การสวดติโสกราตีสในฐานะองค์อวดารของเทพเจ้าแห่งความรักและการอธิบายประเด็นความรักระหว่างบุคคลเพศเดียวกันมีความเป็นกลางและน่าเชื่อถือมากที่สุด

ผู้เขียนยังคงรู้สึกประทับใจไม่รู้วายกับภาษิตที่ว่า “อันความเหมือนย่อมเกาะอยู่กับความเหมือน” (เพลโต, 2555 : 49) ที่อาภากรอนเอ่ยอ้างถึงในสุนทรพจน์สวดติเทพเจ้าแห่งความรักของเขาเพื่อเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่า เทพเจ้าแห่งความรักทรงพระเยาว์เฉกเช่นเดียวกับบุรุษผู้เยาว์ที่เป็นผู้ร่วมทางที่มั่นคงของพระองค์ เราสามารถขยายความ

ภาษิตเก่าแก่บทนี้ว่า ธรรมชาติที่เหมือนกันจะมีแนวโน้มถูกดึงดูดเข้ามาหากัน ยกตัวอย่าง เช่น เสือมักท่องไปในป่าพร้อมกับหมู่เสือ ช้างร่วมวิถีไปกับขบวนช้าง ขณะที่ลิงก็ยอมเกาะกลุ่มอยู่กับฝูงลิง ฯลฯ ฉะนั้นคั้งนั้น สุภาพบุรุษที่ร่วมงานชิมโปเซียมกับโสคราตีส เช่น เพดรัส ปอซานิอัส อริสโตฟานีส เอริกสิมาคอส อากาธอนและอัลซิปีอาตีส ล้วนแต่เป็นผู้มีสติปัญญาสูง พวกเขามีความชำนาญเป็นพิเศษในศาสตร์สาขาต่าง ๆ และที่สำคัญ พวกเขาต่างโหยหาที่จะได้รับความรู้จากนักปราชญ์และจอมครูผู้ยิ่งใหญ่เยี่ยงโสคราตีส ธรรมชาติที่เหมือนกันนี้เองที่บันดาลให้สุภาพบุรุษกรุงเอเธนส์กลุ่มนี้นิยมมาตีม แอลกอฮอล์ด้วยกัน ตลอดจนร่วมอภิปรายในหัวข้อที่สมาชิกส่วนใหญ่เห็นพ้อง

การเกาะกลุ่มในลักษณะที่กล่าวมาทำให้ระลึกถึงการแบ่งชั้นวรรณะที่ฝังรากลึก อยู่ในสังคมอินเดียมาช้านาน ปรมหังสา โยคานันทะ (2554 : 505 - 506) กล่าวไว้ใน “อัตชีวประวัติของโยคี” ว่า “ความเลวร้ายนานาอุบัติขึ้นเมื่อการถือวรรณะทวีความ เข้มงวดขึ้นตลอดระยะเวลาหลายร้อยปี” พร้อมกันนั้น ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับต้นกำเนิด ของการแบ่งชั้นวรรณะในประเทศอินเดียที่ว่า ระเบียบวรรณะของอินเดียบัญญัติขึ้น โดยพระมนู นักตรากฎหมายผู้ยิ่งใหญ่ ตลอดจนมีต้นกำเนิดที่น่าชื่นชมอย่างยิ่ง กล่าวคือ พระมนูเห็นว่ามนุษย์มีวิวัฒนาการตามธรรมชาติแตกต่างกันออกไป โดยสามารถจำแนก เป็นสี่ระดับชั้นด้วยกัน วรรณะศูทรเป็นชนชั้นที่สามารถรับใช้สังคมด้วยแรงกาย ขณะที่ วรรณะไวศยะรับใช้สังคมด้วยสติปัญญา ทักษะ ความชำนาญ การกลิกรรม การค้าพาณิชย์ หรือชีวิตด้านธุรกิจโดยทั่ว ๆ ไป สำหรับวรรณะกษัตริย์นั้น เป็นชนชั้นที่มีพรสวรรค์ในด้าน การปกครอง การบริหาร และการปกป้องคุ้มครอง อันหมายถึงบรรดาประมุขและนักรบ ทั้งหลาย ส่วนวรรณะพราหมณ์เป็นชนชั้นที่มีธรรมชาติค่อนข้างไปทางชอบขบคิดใคร่ครวญ และเป็นแรงบันดาลใจทางจิตวิญญาณให้กับผู้อื่น ความสามารถ อุบนิสัยใจคอและความ ประพฤติที่เหมือนกันของประชาชนอินเดียตามกลุ่มต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาเป็นพื้นฐาน สำคัญทำให้พระมนูกำหนดชั้นวรรณะขึ้น อันเป็นการจัดระเบียบสังคมที่ชาญฉลาด อย่างยิ่งยวด

อนึ่ง ปรมหังสา โยคานันทะ (2554 : 506) ให้ความเห็นว่า เผ่าพันธุ์และชาติ ทั้งหลายในโลกล้วนมีการแบ่งชั้นวรรณะอยู่ในระดับหนึ่งทั้งสิ้น ถึงแม้จะไม่เป็นที่ยอมรับ กันในทางทฤษฎีก็ตาม ดังนั้น ธรรมเนียมการสมรสของชาวอินเดียแต่เก่าก่อนที่ห้ามไม่ให้

ปัจเจกบุคคลต่างชั้นวรรณะแต่งงานกัน มิได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอคติแต่อย่างใดเท่าที่เป็นไป เพื่อยุติและป้องกันเสรีภาพในการแต่งงานระหว่างชนชั้นที่มีธรรมชาติแตกต่างกันอย่างสุดขั้ว เป็นมรรคาที่ช่วยรักษาความบริสุทธิ์ของเผ่าพันธุ์ให้ดำรงอยู่ และยังเสมอภูมิคุ้มกันประดุงชาวอินเดียนให้ผ่านพ้นความพลิกผันของชะตากรรมตลอดหลายพันปีที่ผ่านมา

นับเป็นเรื่องน่าเสียดายที่ว่า ปัจจุบันเราศึกษาและตีความข้อมูลทางคติชนวิทยาแบบตรงตามตัวอักษรเป็นส่วนใหญ่ เหตุเพราะความมั่งง่ายประการหนึ่ง ส่วนประการที่สอง เกิดจากความเกียจคร้าน แต่ประการสำคัญที่สุด คือ เราไม่ลึกซึ้งพอที่จะใคร่หัดสลับเพื่อเสาะแสวงหาแก่นสาระอันแท้จริงที่แฝงซ่อนอยู่เบื้องหลังอักษรเหล่านั้น กิ่งแก้ว อรรถาการ (2558 : 12) กล่าวไว้ใน “บางเรื่องจากข้อคิดงานเขียนประกอบการเรียนการสอนวิชาคติชนวิทยา” ว่า “เทพปรกรณัมเป็นเรื่องสูงส่งและมีรหัสลับแฝงอยู่เป็นอันมาก” และว่า “นักคติชนวิทยามีหน้าที่ ‘ส่งต่อ’ ความรู้บรรดาที่สั่งสมมา เพื่อว่าการเดินทางในชีวิตของเราจะได้ไม่เหมือนอยู่ในเขาวงกต สิ่งที่เราจะอาจทำได้คือเดินตามลายแทงของผู้ที่เคยเดินไปแล้ว ลายแทงคือแผนที่ แต่มันต้องตีความ เราต้องถอดรหัสออกมาให้ได้ นี่คือสิ่งที่การศึกษาเทพปรกรณัมอาจช่วยได้อีกแรงหนึ่ง” นับเป็นเรื่องน่ากำสรวลสลดใจ ถ้าหากเรายังคงยึดติดอยู่กับมุมมองทรศนะที่ว่า เทพปรกรณัม หมายถึง เรื่องเล่าเกี่ยวกับเหล่าทวยเทพที่เต็มไปด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ดังปรากฏในตำนานที่คุ้นเคยกันมาแต่สมัยเด็ก เพราะความคิดฉันทันนี้รั้งแต่จะทำให้คติชนวิทยากลายเป็นเรื่องที่ทิ้งมง่ายและนำผลักด้านอย่างยิ่ง ความมั่งง่ายและตื่นเงินของเราจึงไม่ต่างอะไรไปจากมิดอันคมกริบที่คอยเชือดเฉือนและสลัดความศักดิ์สิทธิ์ของวิชาคติชนวิทยาออกไปทีละน้อยอย่างไม่ปราณี

เป็นที่ทราบกันว่า มนุษย์ก่อปรด้วยสองส่วน คือ จิต กับ กาย ขณะที่ “จิตเหมือนไปทางเทพ ร่างกายไปทางมนุษย์” (ส.ศิริรักษ์, 2523 : 90 - 91) ที่ผ่านมารวมักเข้าใจกันอย่างผิด ๆ ว่า มีตัวตนเพียงหนึ่งเดียว ทว่าแท้จริงแล้วมนุษย์มีตัวตนอยู่สอง คือ ตัวตนที่ปรากฏ [กาย] กับ ตัวตนที่แท้จริง [จิต] ที่เรียกว่า “ตัวตนที่ปรากฏ” ก็เพราะเราสามารถประจักษ์ได้ด้วยตาเนื้อและประสาทสัมผัสอื่น ๆ ส่วนที่เรียกว่า “ตัวตนที่แท้จริง” เนื่องจากจิตอยู่ในฐานะเป็น “นาย” และเป็นพลังขับเคลื่อนความคิดและพฤติกรรมทั้งหมดของเรา พระคัมภีร์อุปนิษัตมีข้อความว่า “มีตัวตนอยู่สอง ตัวตนที่ปรากฏและตัวตนแท้จริง ตัวตน

ที่แท้เป็นที่สถิตของบรมอาตมัน ตัวตนนี้เท่านั้นที่เราต้องรับรู้ว่าเป็นสภาวะที่ดำรงอยู่อย่างแท้จริง สำหรับผู้ที่สัมผัสรู้ว่าตัวตนนี้ดำรงอยู่จริง พระองค์ย่อมจะสำแดงธรรมชาติที่ลึกล้ำที่สุดภายในให้เป็นที่ประจักษ์” (สวามีประภาวนันทะ และ เฟรเดอริก แมนเชสเตอร์, 2553 : 22) กาย หรือ “ตัวตนที่ปรากฏ” นี้เองที่ทำให้มนุษย์ทุกคนมีเงา เสฐียรโกเศศ (2510: 4 – 5) ให้ข้อมูลในหนังสือ “ฟื้นความหลัง” ว่า “ชาวบ้านแต่ก่อนยังไม่มียานพาหนะบอกเวลาใช้กันแพร่หลายเหมือนทุกวันนี้ ถ้าจำเป็นจะทราบเวลาให้แน่นอน ก็ใช้วิธีวัดเงาตัวที่อยู่กลางแดด ด้วยใช้ช่วงเท้าเป็นระยะวัด เรียกว่าชั้นฉาย หรือไม้ก้วัดเงาชายคาเรือน”

ที่นี่ เป็นเรื่องน่าสนใจอย่างยิ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญกับการรักษาเงาเป็นพิเศษวิลเลียม แมทธิว ฟลินเดอร์ส พีทรี (2550 : 114) กล่าวว่า “ในอาหรับมีความเชื่อว่า หมาสามารถทำให้คนเป็นใบ้และง่อยเปลี้ยโดยเหยียบเงาของเขา สอดคล้องกับความเชื่อในอีกหลายแห่งที่เชื่อว่า มีความจำเป็นต้องระวังรักษาเงาของตน” เช่นเดียวกับที่ชวน เพชรแก้ว (สัมภาษณ์ : 27 พฤษภาคม 2560) ให้ข้อมูลว่า ชาวปักข์ได้ในประเทศไทยให้ความสำคัญกับการรักษาเงาเสียจนกระทั่งกลายเป็นคำเตือนติดปากของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน ท่านองว่า “ระวังนะ ฉันไม่เห็นเงาเธอ” ทั้งหมดนี้เป็นเหตุให้กลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลกมีความเชื่อว่า มนุษย์ควร “หลีกเลี่ยงเวลาเที่ยงวันที่เป็นเวลาไรเงา” (วิลเลียม แมทธิว ฟลินเดอร์ส พีทรี, 2550 : 114) ซึ่งสอดคล้องกับข้อห้ามที่บรรพชนชาวเวียดนามส่งต่อมาแต่โบราณกาลที่ว่า เราไม่ควรออกนอกบ้านในสองช่วงเวลา คือ เที่ยงวัน และ เที่ยงคืน ทั้งนี้เพราะเชื่อกันว่าเป็นช่วงเวลาอันตรายและมนุษย์อาจประสบพบกับเหตุร้ายจนถึงแก่ความมรณะ รหัสลับที่แฝงอยู่เบื้องหลังคำเตือนให้มนุษย์รักษาเงาของตนไว้อย่างเคร่งครัดนี้ คือ อะไร ?

คำตอบ คือ มนุษย์จะเป็นมนุษย์อย่างเต็มตัวก็ต่อเมื่อออปรด้วยทั้งส่วนที่เป็นกาย [ตัวตนที่ปรากฏ] และส่วนที่เป็นจิต [ตัวตนที่แท้จริง] พุดงาย ๆ คือ สัญลักษณ์ทำให้มนุษย์คนหนึ่งยังคงความเป็นมนุษย์อยู่ คือ พวกเขามีเงา เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ไร้เงาพวกเขาจะตกอยู่ในสภาพการณ์ที่ค่อนข้างไปทางฝ่ายเหนือธรรมชาติ ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อ หรือเป็นฝ่ายที่ “ไม่มีเงา” พระคัมภีร์อุปนิษัตมีข้อความว่า “บุคคลซึ่งรู้จักผู้ไม่แปรเปลี่ยน ผู้บริสุทธิ์ ผู้ไม่มีเงา ไม่มีร่างกาย ไม่มีสี ย่อมบรรลุปฐมัน มิตรของเราเออยันนั้นคือผู้ที่จักกลายเป็นสัพพัญญู และดำรงอยู่ในทุกชีวิต” (สวามีประภาวนันทะ

และ เฟรเดอริก แมนเชสเตอร์, 2553 : 47) ทั้งนี้ก็เช่นเดียวกับฉากในภาพยนตร์เกี่ยวกับ
สิ่งเหนือธรรมชาติที่ว่า ตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์จะไม่เห็นเงาของตนเองขณะส่องกระจกเงา

“อันความเหมือนย่อมเกาะอยู่กับความเหมือน” (เพลโต, 2555 : 49) ณ ขณะ
ที่มนุษย์ไร้เงา พวกเขาจะมีแนวโน้มถูกชักจูงไปหาฝ่ายที่มีธรรมชาติเหมือนคล้ายกับตน
คือ ฝ่ายที่ไม่มีเงา บรรพบุรุษของเราจึงได้ปกป้องบุตรหลานมิให้ถึงแก่ความมรณะด้วยการ
ย้าเตือนให้พวกเขาปรึกษาเงา หรือ “ตัวตนที่ปรากฏ” ไว้อย่างแน่นมั่นเสมอมา นี่คือคุณค่า
ที่คตินิยมวิทยามอบให้กับเรา ประดุจดั่งที่ กิ่งแก้ว อตถถการ เขียนไว้เบื้องหลังหนังสือแปล
“ปรัชญาอมตะ” ว่า “คตินิยมวิทยามิได้สนใจเก็บและศึกษาเฉพาะข้อมูลที่เป็นสะเก็ดดาว
ที่ตกอยู่ตามพื้นดินเท่านั้น เราสนใจองค์ความรู้ที่เป็นปรากฏการณ์ขนาดใหญ่ของโลกและ
จักรวาล ซึ่งดำรงอยู่และได้รับการถ่ายทอดโดยผู้ที่เป็นเอกอุตม ส่งผู้รับและผู้ซึ่งส่งต่อ ๆ
กันมาในทุกระดับและทุกแวดวงในสังคม”

เอกสารอ้างอิง

- กึ่งแก้ว อตถถการ. (2558). บางเรื่องจากข้อคิดงานเขียนประกอบการเรียนการสอนวิชา
คตินิยมวิทยา. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- โจเซฟ แคมพ์เบลล์ และบิลล์ มอยเยอร์ส. (2551). พลังนุภาพแห่งเทพปรกรณัม [The
Power of Myth]. แปลโดย บารณี บุญทรง (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี : อมรินทร์
พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ทีโมธี ฟริค และ ปีเตอร์ แกนต์. (2551). อมตธรรมนำโลก [The Hermetica]. แปลโดย
กึ่งแก้ว อตถถการ. นนทบุรี : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ปรมหังสา โยคานันทะ. (2554). อัตชีวประวัติของโยคี [Autobiography of a Yogi].
นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เพลโต. (2550). วันสุดท้ายของโสคราติส [The last days of Socrates]. แปลโดย
กึ่งแก้ว อตถถการ. นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เพลโต. (2555). ซิมโพเซียม [Symposium]. แปลโดย กึ่งแก้ว อตถถการ. นนทบุรี :
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- ภควัน ศรีรัชนี. (2544). **คัมภีร์แห่งความลับ 1** [The Book of The Secrets 1]. แปลโดย พิเชษฐ์ วนวิทย์. กรุงเทพฯ : มุลนิธิโกลคมทอง.
- วิลเลียม แมททิว ฟลินเดอร์ส พีทรี. (2550). **นิทานโบราณคดีอียิปต์** [Egyptian Tales]. แปลโดย กิ่งแก้ว อรรถากร. นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. (2547). **ภารตนิยาย**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- สวามี ประภาวนันทะ และ เฟรเดอริก แมนเชสเตอร์. (2553). **อุปนิษัท** [Upanishads]. แปลโดย กิ่งแก้ว อรรถากร. นนทบุรี : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ส.ศิวรักษ์. (2523). **โสกราตีส**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เสฐียรโกเศศ. (2510). **พื้นความหลัง**. กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม.
- เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป. (2551). **ทิโตปเทศ** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : ศยาม.
- Brewitt Taylor. (2005). **The Romance of Three Kingdoms** (Volume I). USA: Silk Pagoda.

บุคลากรกรม

ชวน เพชรแก้ว (ผู้ให้สัมภาษณ์) เจือง ถิ หั่ง (ผู้สัมภาษณ์) ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2560.